

2020

BRP+

Mätsystem för långsiktig livskvalitet i svenska regioner

BRP+ för bättre beslut om framtiden

De senaste åren har Sveriges regioner fört en diskussion om BNP:s begränsningar för att fånga samhällsutvecklingen. BNP, och regionala BRP, följer den ekonomiska produktionen, men säger inte något om hållbarhet i ett längre perspektiv, eller om medborgarnas livskvalitet.

Därför har regionerna tillsammans med Tillväxtverket utvecklat BRP+, ett långsiktigt mätsystem för regional livskvalitet, som vi hoppas ska bidra till en överblick över hur ekonomi, miljö och social utveckling hänger ihop, hur olika prioriteringar påverkar varandra och hur dagens beslut påverkar framtiden.

BRP+ lanserades i januari 2016. Därefter har systemet använts och testats i svenska kommuner och regioner, och utifrån deras erfarenheter och annan kunskap fortsätter vi att utveckla systemet. Vi hoppas att så många som möjligt vill lära sig mer om BRP+ och använda systemet.

I den här rapporten finns en samlad beskrivning av hela systemet för långsiktig livskvalitet: teman, aspekter och indikatorer. Detta är en uppdaterad version, som innehåller de förändringar som gjorts i mätsystemet sedan 2016. På webben www.reglab.se/BRP+ samt på www.tillvaxtverket.se/BRPplus finns ytterligare fördjupning: presentationsmaterial, visualiseringar och regionala exempel – och vi fyller på kontinuerligt. På webben finns också kontaktuppgifter till oss i projektet, om du vill bidra med synpunkter och kommentarer.

Att skapa ett system som beskriver livskvalitet i dag och i framtiden är en svår uppgift; att implementera systemet i alla svenska regioner är en ännu större utmaning. Men vår förhoppning är att BRP+ ska bli ett instrument som bidrar till regional utveckling – som ger underlag för en diskussion där helhetssyn och framtidsfrågor står i centrum.

Eva Moe
Reglab

Lars Wikström
Tillväxtverket

Innehåll

BRP+ för bättre beslut om framtiden.....	3
1. Varför kompletterande mått till BNP?	5
2. BRP+ övergripande struktur och utformning.....	6
2.1 Ramverk baserat på OECD Better Life	6
2.2 Teman, aspekter och indikatorer	7
2.3 Översyn och revision.....	9
3. Aspekter och indikatorer för respektive tema	9
3.1 Livskvalitet 1: Medborgarengagemang och demokratisk delaktighet.....	10
3.2 Livskvalitet 2: Trygghet och säkerhet.....	11
3.3 Livskvalitet 3: Miljökvalitet	12
3.4 Livskvalitet 4: Tillgänglighet till tjänster	14
3.5 Livskvalitet 5: Inkomst och förmögenhet.....	15
3.6 Livskvalitet 6: Arbete och löner.....	16
3.7 Livskvalitet 7: Bostad.....	18
3.8 Livskvalitet 8: Balans arbete – fritid.....	19
3.9 Livskvalitet 9: Hälsa.....	20
3.10 Livskvalitet 10: Utbildning och kompetens	21
3.11 Livskvalitet 11: Sociala relationer	22
3.12 Livskvalitet 12: Subjektivt välbefinnande	23
3.13 Framtidskapital 1: Naturkapital	24
3.14 Framtidskapital 2: Ekonomiskt kapital	26
3.15 Framtidskapital 3: Humankapital	28
3.16 Framtidskapital 4: Socialt kapital	30
4. Fortsatt arbete.....	31
Bilaga 1 Tabellöversikt teman, aspekter, indikatorer och källor	32
Livskvalitet.....	32
Hållbarhet över tid	34

1. Varför kompletterande mått till BNP?

Den ekonomiska tillväxten är ett viktigt medel för samhällets utveckling. BNP, eller det regionala BRP, har därför naturligt tagit plats som en huvudindikator för att följa nationer och regioners utveckling. En återkommande diskussion har dock förts kring BNP-måttets begränsningar att fånga samhällsutvecklingen i stort, och den livskvalitet som BNP i grund och botten är tänkt att bidra till. BNP/BRP är ett mått som visar värdet av den ekonomiska produktionen under en viss tid, men säger ingenting om resursutnyttjande, om produktionen är hållbar i ett längre perspektiv eller om den leder till ökad välfärd för den enskilda individen.

I takt med att frågor om klimat, miljö och social rättvisa flyttat högre upp på agendan har flera initiativ tagits för att komplettera BNP/BRP som mått på samhällsutveckling. Stiglitzkommissionen¹, EU:s Beyond GDP² och OECD:s Better Life Initiative³ är några exempel. Under 2015 meddelade Europeiska kommissionen att man beslutat undersöka möjligheterna att integrera Social Progress Index, SPI, i ekonomiska överväganden och beslut⁴. Finansdepartementet meddelade 2017 att man valt ut ett antal mått på välbefinnande för att komplettera regeringens budgetarbete⁵. Ett av delmålen⁷ i Agenda 2030 är att "bygga vidare på befintliga initiativ för att utveckla mått på framsteg som görs mot hållbar utveckling som kompletterar BNP".

2013 initierade dåvarande Regionförbundet Östsam, numera Region Östergötland, ett utvecklingsprojekt för att undersöka förutsättningarna för att utveckla ett bredare mått på regional utveckling. 17 regioner och organisationer⁸ gick samman och genomförde en gemensam förstudie⁹ inom Reglab, som resulterade i en rekommendation att använda OECD:s mätsystem för livskvalitet, Better Life, kombinerat med en kapitalansats.

Under 2015 fortsatte arbetet med att utveckla ramverket, genom att identifiera mätområden och indikatorer med relevans för svenska regioner. Utvecklingsarbetet genomfördes i ett gemensamt projekt inom Reglab¹⁰, där regioner, myndigheter och andra organisationer deltog och tillsammans tog ställning till teman, aspekter och indikatorer. 2016 lanserades ramverket BRP+ som tar sin utgångspunkt i OECD:s Better Life Index.

Följande rapport beskriver BRP+ uppbyggnad och urval av indikatorer. Rapporten är en uppdatering av en rapport från 2016, *BRP+ Mätsystem för långsiktig livskvalitet i svenska regioner*.

¹ http://www.insee.fr/fr/publications-et-services/default.asp?page=dossiers_web/stiglitz/documents-commission.htm

² http://ec.europa.eu/environment/beyond_gdp/index_en.html

³ <http://www.oecdbetterlifeindex.org>

⁴ <https://www.theguardian.com/sustainable-business/2015/apr/09/social-progress-gdp-economic-growth-european-commission>

⁵ Arbetet med kompletterande mått utgick bland annat från SOU 2015:56.

⁶ <https://www.regeringen.se/artiklar/2017/06/nya-matt-pa-valstand/>

⁷ Mål 17:19.

⁸ Följande organisationer deltog i förstudien 2014: Regionförbunden Östsam, Jämtland, Uppsala, Västerbotten, Region Skåne och Västra Götalandsregionen, Stockholms läns landsting, Tillväxtverket, Näringsdepartementet samt Reglab. I en bredare kontakt-grupp ingick även regionerna Gävleborg, Örebro, Gotland, Jönköping, Kalmar, Södra Småland och Norrbotten.

⁹ http://www.reglab.se/BRP+/wp-content/uploads/Breddat-matt_slutrapport.pdf

¹⁰ Följande organisationer deltog i arbetet med att utveckla ramverket för BRP+ under 2015: Landstinget Blekinge, Länsstyrelsen i Stockholm, Nordregio, Norrbottens läns landsting, Region Blekinge, Region Dalarna, Region Gävleborg, Region Jämtland Härjedalen, Region Jönköpings län, Region Kronoberg, Region Skåne, Region Uppsala, Region Värmland, Region Västerbotten, Region Örebro län, Region Östergötland, Stockholms läns landsting, Sveriges kommuner och landsting, Tillväxtanalys, Tillväxt-verket, Västra Götalandsregionen.

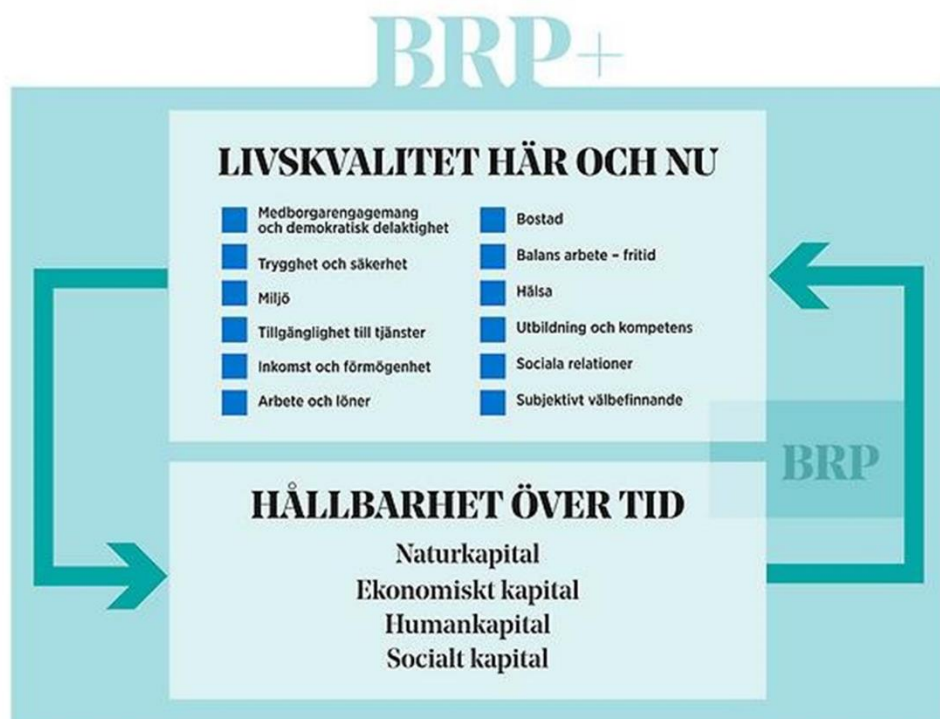

2. BRP+ övergripande struktur och utformning

Utgångspunkten för BRP+ är livskvalitet som det övergripande målet för den regionala utvecklingspolitiken. Livskvalitet skapat på ett sådant sätt att det inte äventyrar framtida generationers möjligheter till livskvalitet. Ett mätsystem behöver därför systematiskt visa på hur resurser och tillgångar används i dag – livskvalitet här och nu liksom hur detta påverkar möjligheter till livskvalitet i ett längre perspektiv.

2.1 Ramverk baserat på OECD Better Life

BRP+ har lånat sitt ramverk från OECD:s Better Life Initiative¹¹. Better Life, liksom BRP+, består av två delar. En första del som visar utfallet för livskvalitet här och nu, baserat på ett antal teman som beskriver olika områden viktiga för livskvaliteten. Dessa teman omfattar såväl materiella som mer kvalitativa förutsättningar för livskvalitet. En andra del visar på förutsättningar för livskvalitet över tid utifrån fyra kapitalstockar; naturkapital, ekonomiskt kapital, socialt kapital samt humankapital. Denna del avser visa om livskvaliteten idag skapas genom ett hållbart användande och förvaltande av dessa kapitalstockar.

Figur 1: Konceptuell översikt av BRP+, baserad på OECD:s ramverk Better Life

Better Life Initiative utvecklades för att mäta och jämföra livskvalitet mellan nationer. OECD presenterade 2015 en regional tillämpning av Better Life – OECD Regional Wellbeing¹² – utvecklad för att kunna mäta "well-being where it is lived"¹³. Regional Wellbeing är dock inte utformat så att det helt motsvarar önskemålen som framkommit i utvecklingsarbetet av BRP+. Dels utgår OECD från Nuts 2-nivå (riksområden), vilket medför att geografiska skillnader inte framträder och att indikatorer och därmed resultat inte är nedbrytbara på för Sverige relevant administrativ och politisk indelning. De är därmed inte heller nedbrytbara på kommunal nivå, vilket varit ett önskemål från svenska regioner. En del av indikatorerna i OECD:s regionala version upplevs inte heller vara relevanta utifrån svenska regioners förutsättningar.

¹¹ <http://www.oecdbetterlifeindex.org>

¹² <http://www.oecdregionalwellbeing.org/>

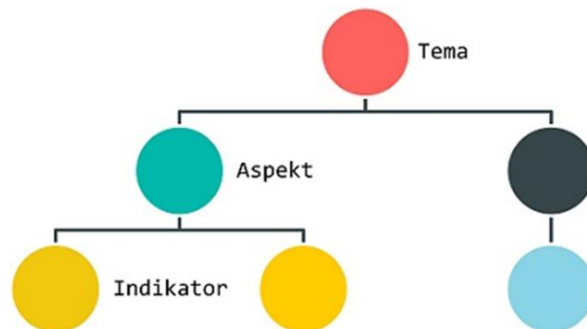
¹³ OECD (2014) How's Life in Your Region? Measuring Regional and Local Well-being for Policy Making.

BRP+ har därför lånat ramverket från OECD:s modell, men det har varit nödvändigt att definiera områden och indikatorer så att de blir anpassade efter en svensk kontext vilket bland annat inneburit en mer finfördelad geografisk nivå och indikatorer mätbara ända ner på kommunnivå.

2.2 Teman, aspekter och indikatorer

BRP+ omfattar totalt 16 mätområden, så kallade teman, varav tolv teman är kopplade till livskvalitet och fyra är så kallade "framtidsteman" som indikerar hållbarhet över tid. Vart och ett av dessa teman är breda områden, inom vilka kopplingen till livskvalitet kan beskrivas på olika sätt. För varje tema har därför olika aspekter identifierats, utifrån vilka specifika indikatorer sedan bestämts.

2.2.1 Teman

För att kunna mäta livskvalitet måste man avgränsa ett antal områden som tillsammans utgör de viktigaste faktorerna. I statens utredning från 2015: *Får vi det bättre? Om mått på livskvalitet*¹⁴, konstaterades att man världen över verkar vara relativt överens om vilka dessa olika faktorer är, eftersom samma områden återkommer i olika sammanställningar för att mäta livskvalitet.

Johansson 1979	Stiglitz m.fl. 2009	OECD 2013
Hälsa och tillgång till vård	Hälsa	Hälsostatus
Bostad och närservice		Bostadsförhållanden
Familj och sociala relationer	Sociala kontakter och relationer	Sociala kontakter
Kunskap och utbildningsmöjligheter	Utbildning	Utbildning och färdigheter
Sysselsättning och arbetsvillkor	Personliga aktiviteter inklusive arbete	Arbete och löner
Ekonomiska resurser	Materiell levnadsstandard	Inkomst och förmögenhet
Politiska resurser	Politisk röst och styrning	Medborgerligt engagemang och styrning
Säkerhet till liv och egendom ²⁰	Fysisk och ekonomisk säkerhet	Personlig säkerhet
Rekreation och kultur		Balans arbete och fritid
	Nutida och framtida miljöförhållanden	Miljökvalitet
	Subjektivt välbefinnande	Subjektivt välbefinnande

Tabell 1: Komponenter i levnadsnivån eller livskvaliteten enligt tre olika källor (från SOU 2015:56)¹⁵.

BRP+ utgår från Better Life-initiativets ramverk och samma temaområden används, detta för att säkerställa jämförbarhet så långt som möjligt. I OECD:s regionala tillämpningen av Better Life har området "accessibility of services" lagts till, vilket i BRP+ motsvaras av temat "tillgänglighet till tjänster".¹⁶

¹⁴ SOU 2015:56 *Får vi det bättre? Om mått på livskvalitet*.

¹⁵ Ibid, s. 56.

¹⁶ OECD (2014) *How's Life in Your Region? Measuring Regional and Local Well-being for Policy Making*, s. 51.

2.2.2 Aspekter

Om det generellt tycks råda samsyn kring vilka områden (teman) som tillsammans ramar in livskvalitet, tycks det råda desto större oenighet kring vilka indikatorer som ska användas för att mäta ett visst område. Detta riskerar att underminera användningen av mätsystemen, eftersom diskussionen kommer att handla om valet av enskilda indikatorer, snarare än att fokusera på det egentliga utfallet och vad indikatorerna tillsammans visar.

Det är först genom att bestämma vad vi vill mäta som det är möjligt att identifiera indikatorer som faktiskt mäter det vi vill mäta. För att göra logiken tydlig mellan de indikatorer som föreslås för respektive tema, valde vi därför i BRP+ att tillsammans i arbetsgruppen slå fast vilka aspekter inom varje tema som är relevanta – aspekterna visar alltså vad vi vill mäta inom temat. Utifrån aspekterna kunde vi sedan lättare fastställa de specifika indikatorerna (se 3.2.3 nedan).

Livskvalitet kan uttryckas som summan av objektiva livsvillkor och subjektiva upplevelsen av dessa livsvillkor. För varje tema har vi i arbetsgruppen därför identifierat minst två olika typer av aspekter: en som avser objektiva livsvillkor och en som avser individens upplevelse av livskvaliteten inom ett visst område. Under tema 2 anges till exempel utsatthet för brott, olycks- och skaderisk och samhälls- och naturkatastrofer som objektiva aspekter av temat/livsvillkoret trygghet och säkerhet, medan upplevd trygghet speglar individers upplevelse av samma livsvillkor.

För de fyra framtidskapitalen – ekonomiskt kapital, socialt kapital, human- och naturkapital – har vi valt att endast fastställa objektiva, mätbara aspekter och indikatorer, eftersom den subjektiva upplevelsen saknar relevans i sammanhanget.

2.2.3 Indikatorer

Var och en av indikatorerna i BRP+ beskriver komplexa fenomen, där ett sammanfattande mått oftast är omöjligt att identifiera. Eftersom det är praktiskt omöjligt att inkludera samtliga tänkbara indikatorer, kan ett mätsystem som BRP+ inte vara heltäckande, det kan bara visa delar av livskvalitet och hållbarhet. Indikatorerna ska därför snarare ses som en signal om att livskvaliteten inom ett visst område är högre eller lägre, relativt sett. Indikatorerna ska ses som signalindikatorer.¹⁷

Signalindikatorerna kan kompletteras med analysindikatorer som fördjupar analysen och förståelsen av skillnaderna i livskvalitet. Mätsystemet kan även kompletteras med policyindikatorer om det ska användas för uppföljning och utvärdering av genomförda insatser.

I arbetet med att identifiera signalindikatorer för varje aspekt, fastslog arbetsgruppen ett antal kriterier, för att underlätta urval och prioritering. Arbetsgruppen slog fast att föreslagna indikatorer borde:

1. Vara möjliga att bryta ned på så **finfördelad geografisk nivå** som möjligt, helst på kommunnivå.
2. Tillföra ett **berättande värde** genom att mäta det som är relevant för sammanhanget, med en tydlig koppling mellan livskvalitet, livsvillkor och subjektiva upplevelser av dessa livsvillkor.
3. Möjliggöra **fördelningsanalys** för att kunna analysera utfallet för olika grupper i samhället, bland annat rörande kön, ålder och bakgrund.
4. Vara **mätbara över tid**, dvs det ska vara möjligt att följa utvecklingen över tid, och indikatorn kan förväntas vara relevant även i framtiden.
5. Vara **statistiskt precisa** och kunna mätas på ett tillförlitligt sätt.
6. Vara tillgängliga i **offentlig statistik**, där SCB är förvaltande myndighet.
7. När lämpligt vara **koordinerade** med OECD:s indikatorer och indikatorer som används för nationella och regionala tillämpningar.

¹⁷ Ett liknande resonemang förs av Australian Bureau of Statistics (2011) i *Measures of Australia's Progress - A Case Study of a National Report Based on Key Economic, Social and Environment Indicators*, s. 9.

2.2.4 Indikatorer för livskvalitet här och nu

I BRP+ har indikatorer identifierats för att beskriva både objektiva livsvillkor och den subjektiva (individuella) upplevelsen av livsvillkoren. Generellt sett saknas det i dag insamling av statistik som beskriver den subjektiva upplevelsen, inte minst på kommunal nivå. Det finns enkäter som svarar på delar av de subjektiva frågeställningarna, men mycket sällan på kommunal nivå.

2.2.5 Indikatorer för hållbarhet över tid

Hållbarhet innebär att dagens levnadsstandard inte negativt ska påverka framtida generationers möjliga levnadsstandard. Mätssystemet ska därför visa på hållbarhet över tid. Det innebär även att levnadsstandarden på en plats inte ska påverka möjligheten för livskvalitet på andra platser negativt.

De flesta mätsystem som involverar kapital, utgår från tillgångarnas storlek eller värde vid en viss tidpunkt, dvs kapitalstocken. Därefter tillkommer flöden av kapital mellan olika tidpunkter, vilket ger en förändring i kapitalstockens storlek. BRP+ har dock valt att enbart se på kapitalstockarna ur ett investerings- och användningsperspektiv. Det innebär att vi för varje framtidstema identifierat aspekter som visar på faktorer som påverkar kapitalstocken positivt, respektive negativt, dvs flöden som förändrar stockarna.

Subjektiva indikatorer har inte definierats för framtidsindikatorerna, då de inte kan anses vara relevanta för att fånga positiv och negativ påverkan.

2.3 Översyn och revision

BRP+ står i ständig utveckling. Teman, aspekter och indikatorer kan komma att revideras, utvecklas och kompletteras om de inte visar sig fungera i praktiken, eller om bättre alternativ utvecklats.

Vi samlar löpande in synpunkter och kommentarer på systemet. Efter att ramverket presenterades 2016 genomfördes en första översyn under 2017. Föreliggande rapport är en uppdatering av tidigare teknisk rapport och beskrivning av systemet utifrån den översyn som genomfördes 2017. Översynen gjordes av Reglab och Tillväxtverket tillsammans med regionrepresentanter i en arbetsgrupp. Under 2020 planeras en översyn av subjektiva mått liksom av hållbarhet över tid.

3. Aspekter och indikatorer för respektive tema

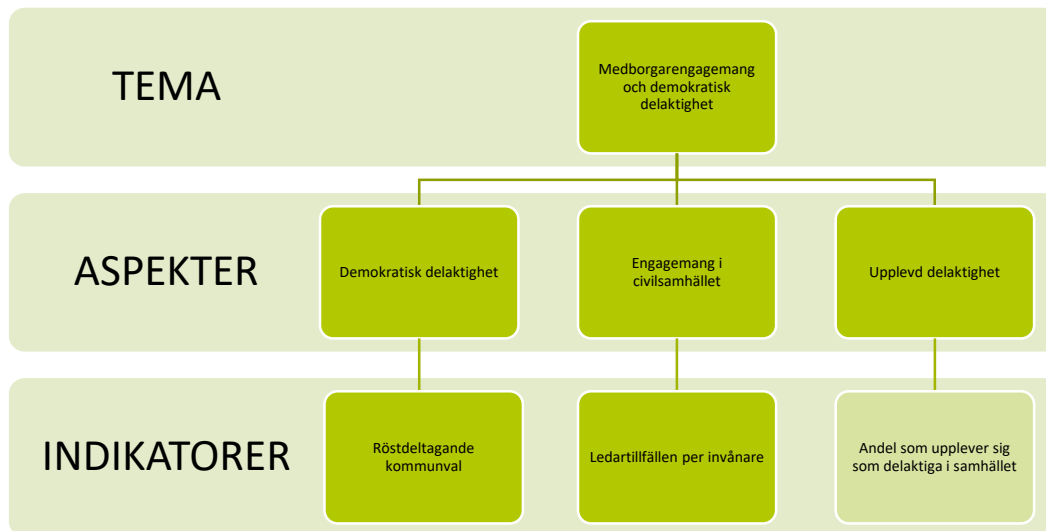
I följande kapitel går vi igenom de 16 temaområden som tillsammans visar hållbar utveckling i svenska regioner genom att spegla regionernas förmåga att leverera livskvalitet här och nu samt över tid. För varje tema redogör vi för de aspekter som arbetsgruppen sett som väsentliga och relevanta. På samma sätt för vi ett resonemang kring de indikatorer som valts ut – och valts bort – för att representera dessa aspekter. Vi ger också hänvisningar till relevanta källor som använts som teoretisk bas för resonemangen.

Vi redogör för såväl existerande indikatorer som för indikatorer som i nuläget saknas men som vi anser behöver utvecklas. Detta gäller för vissa objektiva indikatorer men genomgående för de subjektiva som generellt är svåra att finna om de ska följa arbetsgruppens kriterier, inte minst den geografiska nedbrytbarheten.

En sammanställning över samtliga teman, aspekter, indikatorer samt källor finns i Bilaga 1.

3.1 Livskvalitet 1: Medborgarengagemang och demokratisk delaktighet

3.1.1 Aspekter på hur samhällsengagemang och demokratisk delaktighet påverkar människors livskvalitet

Demokratisk delaktighet handlar om individens eget politiska engagemang, men också om att ha inflytande över beslut som påverkar en själv. Politiskt engagemang kan innebära deltagande i demokratiska val eller medlemskap i en politisk organisation; att engagera sig i en intresseorganisation, delta i en demonstration eller genom ett allmänt intresse för politiska frågor. Det politiska deltagandet är nödvändigt för att upprätthålla demokratin. Ett demokratiskt samhälle kännetecknas av yttrandefrihet och respekt för mänskliga rättigheter, vilket direkt påverkar människors livskvalitet. Demokratisk delaktighet handlar även om alla individers möjlighet att ha inflytande över beslut som rör en själv.¹⁸

Engagemang i det civila samhället handlar om de olika sätt som medborgare deltar i samhällslivet på, antingen för att göra något för andra eller för att hjälpa till att forma samhället i framtiden.¹⁹ Engagemanget påverkar livskvaliteten både för individen själv och för andra. För individen själv kan engagemanget ha positiva effekter för det mentala välbefinnandet, självkänslan och relationer till andra.²⁰ Genom att tillsammans med andra engagera sig i olika sammanhang, bidrar individen till att skapa samhällsgemenskap och en känsla av tillhörighet.²¹ Samhällsengagemang kan ta många former – från att läsa dagstidningen eller återvinna avfall, till mer omfattande engagemang som styrelsearbete i en förening eller frivilligt arbete i en hjälporganisation. Individens val att engagera sig kan grunda sig i egenintresse, men kan också vara altruistiskt.

3.1.2 Urval av indikatorer

Demokratisk delaktighet mäts som *andel människor som röstat i senaste kommunval*. Den demokratiska delaktigheten handlar om engagemang i det gemensamma samhället men även om

¹⁸ Talo et al (2014), Sense of Community and Community Participation: A Meta-Analytic Review, Soc Indic Res 117:1–28.

¹⁹ Adler and Goggin (2005), *What Do We Mean By "Civic Engagement?"*, Journal of Transformative Education July 2005 vol. 3 no. 3 236–253.

²⁰ Studier visar att det gäller för de flesta individer. För vissa leder engagemanget till stress och annan negativ påverkan på livskvaliteten. Attree et al (2011), *The experience of community engagement for individuals: a rapid review of Evidence*, Health and Social Care in the Community 19(3), 250–260.

²¹ Talo et al (2014), Sense of Community and Community Participation: A Meta-Analytic Review, Soc Indic Res 117:1–28.

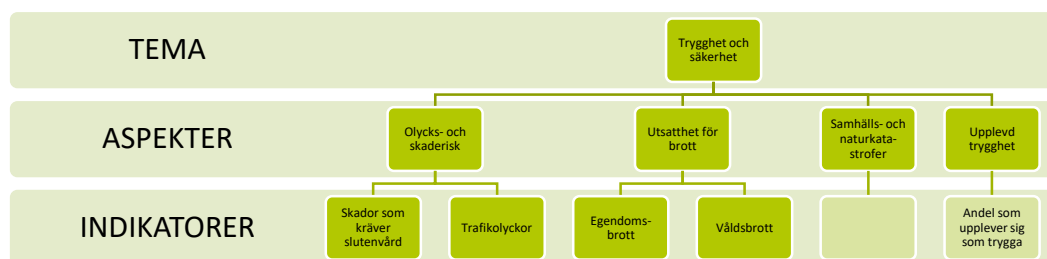

möjligheter att ges inflytande över beslut som rör en själv. Valdeltagande är grunden för det demokratiska samhället, vilket gör det till en relevant indikator över demokratisk delaktighet. Valdeltagande är internationellt jämförbart och finns tillgängligt i långa tidsserier. Det saknas också annan tillgänglig statistik på kommun- och länsnivå som speglar demokratiskt deltagande, varför valdeltagande valts ut som indikator. Signalindikatorn kan i analys kompletteras med nationell statistik från *Valdeltagandeundersökningen*, som visar på skillnader mellan olika grupper.

Engagemang i civilsamhället mäts som *antal ledartillfällen som får LOK-stöd per 10 000 invånare*. Att aktivt gå in som ledare kräver tid och engagemang och skapar positiva effekter på livskvaliteten, både direkt och indirekt genom positiva effekter på medlemmarnas hälsa. Indikatorn har ersatt tidigare indikator som mätte antal idrottsföreningar som får LOK-stöd. Ledartillfällen upplevs som ett bredare mått än idrottsföreningar. Engagemang i civilsamhället är dock brett och kan ta många former, både organiserade och oorganiserade. Ett bredare mått på kommunnivå som fångar bredden i det här engagemanget hade varit önskvärt men saknas.

Den subjektiva indikatorn **Upplevd delaktighet** saknar i dag mätetal, men föreslås definieras som *andel invånare som upplever sig som delaktiga i samhället*. Under 2020 görs en översyn av de subjektiva indikatorerna under varje tema för livskvalitet här och nu.

3.2 Livskvalitet 2: Trygghet och säkerhet

3.2.1 Aspekter på hur trygghet och säkerhet påverkar människors livskvalitet

Trygghet och säkerhet har en direkt påverkan på människors livskvalitet. I ett samhälle med låg brottslighet kan människor känna sig trygga och behöver inte begränsa sina aktiviteter på grund av rädsla. Det finns många olika typer av *brott* som på olika sätt påverkar livskvaliteten i samhället. Inbrott skapar en otrygghet för människor i deras hem. Våldsbrott och rädsla för våldsbrott gör att människor inte vågar röra sig fritt ute, medan hot, trakasserier och näthat skapar rädsla och påverkar välbefinnandet, inte bara hos dem som är direkt drabbade.

Trygghet och säkerhet handlar även om ett samhälle med låg risk att råka ut för *olyckor och skador*: hemma, på jobbet, på fritiden eller i trafiken. Olyckor påverkar hälsan och därmed livskvaliteten. Ibland inträffar större *katastrofer* – naturkatastrofer som snöstorm, översvämning, tsunami eller ras – eller samhällskatastrofer som terroristattentat, bränder, större trafikolyckor eller pandemier. Risken för katastrofer är betydligt lägre än risken för olyckor, men den otrygghet som katastrofer skapar kan ha större effekt på människors känsla av trygghet än mindre olyckor, trots att dessa är vanligare. Natur- och samhällskatastrofer påverkar hela samhället.

3.2.2 Urval av indikatorer

Olycks- och skaderisk mäts som *antal personer per 100 000 invånare som råkat ut för en skada som kräver slutenvård*. Skador kan ha direkta effekter på livskvaliteten, men kan även skapa otrygghet och rädsla. Skador kan vara individuella eller drabba en grupp av personer. Indikatorn omfattar alla typer av skador.

Olycks- och skaderisk mäts även genom *antal trafikolyckor per 10 000 invånare*. Trafikolyckor är inte

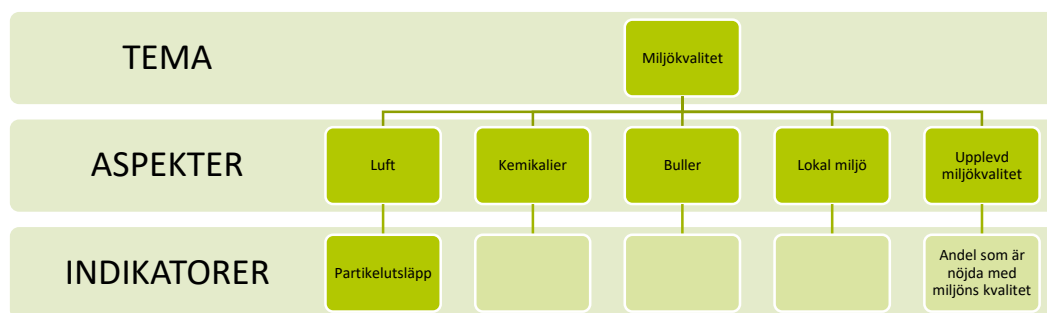
bara ett resultat av individens egna handlingar, utan också beroende av trafikförhållanden och medtrafikanter. Trafikolyckor kan ha allvarliga effekter på individers livskvalitet på både kort och lång sikt, och innebär även otrygghet för fler än dem som drabbas. Trafikolyckor drabbar oftare en grupp personer – ofta okända för varandra – och kompletterar det individuella måttet som mäter skador.

Utsatthet för brott mäts som *andel personer som uppgett att de utsatts för ett våldsbrott²² samt andel personer som uppgett att de utsatts för ett egendomsbrott*. Våldsbrott skapar rädsla och påverkar välbefinnandet, inte bara hos dem som är direkt drabbade. Egendomsbrott innebär otrygghet för individer, ibland i deras eget hem, men leder även till ökade behov av larm och övervakning i hela samhället. Som alternativ indikator för att fånga utsatthet för brott diskuterades *antal anmälda brott per 100 000 invånare*. Den ansågs dock vara statistiskt osäker, eftersom det finns ett mörkertal av ej anmälda brott.

Samhälls- och naturkatastrofer kan vara snöstormar, översvämningar eller ras men det kan även handla om olika katastrofer som terroristattentat, bränder eller större trafikolyckor. Arbetsgruppen har i arbetet haft svårt att hitta enskilda indikatorer som har tillräcklig bredd och som är geografiskt relevanta för att fånga aspekten. Arbetsgruppen beslutade att aspekten fortfarande är relevant men att tidigare mätetal (antibiotikaresistenta bakterier per 100 000 invånare) tas bort. Eventuellt skulle aspekten kunna fångas med hjälp av geodata, alternativt genom ett subjektivt mätetal.

Den subjektiva indikatorn **Upplevd trygghet** saknas i dag men föreslås mätas med indikatorn *andel som uppges att otrygghet påverkat deras livskvalitet* (viss eller stor påverkan). Under 2020 görs en översyn av de subjektiva indikatorerna under varje tema för livskvalitet här och nu.

3.3 Livskvalitet 3: Miljökvalitet

3.3.1 Aspekter på hur miljön påverkar människors livskvalitet

Negativa miljöfaktorer som föroreningar och partiklar påverkar människors livskvalitet genom effekter på hälsan. Det kan vara direkta effekter på hälsan, men också indirekta – när luftföroreningar gör att människor med hälsoproblem mår ännu sämre.

Luftföroreningar kan även ge upphov till lukt och stank som direkt påverkar människors livsmiljö. Barn är särskilt känsliga för luftföroreningar, liksom personer med nedsatt lungfunktion, men det finns inga belagda skillnader mellan män och kvinnor. Luftföroreningar påverkar medellivslängden i svenska kommuner negativt. Av alla luftföroreningar är höga halter av små partiklar i luften ett av de största problemen.²³ Partiklar kan komma från trafiken, vara utsläpp från vedeldning (särskilt vid dålig förbränning), från energianläggningar och industrier. Partikelutsläpp kan spridas över stora geografiska ytor och orsaka sjukdomar i luftvägarna. Vid tillräckligt höga halter påverkas även sikt

²² Med våldsbrott avses misshandel, hot och personrån.

²³ SMHI, *Exponering, hälsoeffekter och kostnader*,
<http://www.smhi.se/forskning/forskningsomraden/luftmiljo/exponering-halsoeffekter-och-kostnader-1.625>,
hämtad den 2016-04-26.

och insläpp av solljus.²⁴

Kemikalier finns överallt omkring oss och påverkar människors miljö och hälsa. Kemikalier kan innebära en direkt fara för människors hälsa, exempelvis genom frätskador, medan andra negativa effekter på hjärna, hormonsystem och immunsystem kan uppträda efter lång tid.²⁵ Produktionen av kemikalier i världen har ökat från ca 7 miljoner ton till ca 400 miljoner ton per år de senaste femtio åren. För många av de kemikalier som produceras saknas kunskap om hur de påverkar djur och människor.²⁶

Buller är en annan negativ miljöpåverkan som påverkar livskvaliteten. Det kan störa nattsömnen och ge upphov till stress. I bullriga miljöer sjunker inlärningsförmågan och det blir svårare att höra vad andra säger. Det är inte bara ljudnivån som har betydelse, utan även frekvens, typ av buller, hur det varierar över tiden och i vilka situationer. Buller kan finnas på arbetet, i skolan, i trafiken eller i det egna hemmet. Trafikbuller är den miljöstörning som påverkar flest människor i Sverige.²⁷ **Lokal miljö** lades till som aspekt i översynen 2017 för att spegla den för medborgarna fysiskt nära miljön.

3.3.2 Urval av indikatorer

Luftens kvalitet mäts genom *utsläpp (ton/år) av mycket små partiklar i utomhusluften (med en diameter mindre än 2,5 mikrometer)*. De mycket små partiklarna anses utgöra den största faran för hälsan, eftersom de kan fastna djupt inne i lungorna.²⁸ Partiklar är också den största enskilda anledningen till förkortad medellivslängd.²⁹

Kemikalier mättes i tidigare version genom *antal ton omsatta kemikalier per invånare och år*. Indikatorn är ett sammanfattande mått som beskriver den totala mängden av många olika kemikalier som finns i vår omgivning. Statistiken är dock ej geografiskt nedbrytbar och möjligheterna att ta fram det bedöms som små.³⁰ I översynen 2017 valde arbetsgruppen att flytta indikatorn till kapitalsidan för att spegla slitage på miljökapitalet. Andra nationella indikatorer är fokuserade på antingen produktion eller mätning av enskilda typer av kemikalier. Det saknas systematiska mätningar av förekomsten av kemikalier över större geografier. Kemikalier står därför kvar som aspekt av miljö kvalitet men indikator saknas.

Buller mättes i tidigare version genom *andel personer som är störda av trafikbuller* då trafikbuller är den miljöstörning som påverkar flest människor i Sverige. Då indikatorn hämtats från en engångsundersökning utifrån kommungrupp beslutade arbetsgruppen att vid översynen ta bort indikatorn då den inte ansågs uppfylla de kriterier som satts upp (se kapitel 2.3.3). Eventuellt skulle indikatorn kunna ersättas med ett subjektivt mätetal.

Lokal miljö anses vara en viktig aspekt av miljö kvalitet men lämplig indikator saknas. Möjligen skulle

²⁴ Statens folkhälsoinstitut (2011), Miljöer och produkter. Kunskapsunderlag för Folkhälsopolitisk rapport 2010, R 2011:13, Östersund.

Från: <http://www.folkhalsomyndigheten.se/pagefiles/12659/R2011-13-Miljoer-och-produkter.pdf>

²⁵ KEMI, *Kemikalier i samhället*, <http://www.kemi.se/vagledning-for/konsumenter/kemikalier-i-samhallet>, hämtad den 2016-04-27.

²⁶ IVL, Svenska miljöinstitutet, *Kemikalier*, <http://www.ivl.se/sidor/omraden/kemikalier.html>

²⁷ Statens folkhälsoinstitut (2011), Miljöer och produkter. Kunskapsunderlag för Folkhälsopolitisk rapport 2010, R 2011:13, Östersund.

Från: <http://www.folkhalsomyndigheten.se/pagefiles/12659/R2011-13-Miljoer-och-produkter.pdf>

²⁸ EPA, *Fine Particle (PM2.5) Designations*, <https://www3.epa.gov/pmdesignations/faq.htm>, hämtad den 2016-04-26

²⁹ Statens folkhälsoinstitut (2011), Miljöer och produkter. Kunskapsunderlag för Folkhälsopolitisk rapport 2010, R 2011:13, Östersund.

Från: <http://www.folkhalsomyndigheten.se/pagefiles/12659/R2011-13-Miljoer-och-produkter.pdf>

³⁰ KEMI, telefonkontakt.

en indikator som speglar friluftsmöjligheter eller nedskräpning kunna vara relevant.

Den subjektiva indikatorn **Upplevd miljö kvalitet** saknar i dag mätetal men föreslås definieras som *andel invånare som anger att de är nöjda med miljöns kvalitet*. Under 2020 görs en översyn av de subjektiva indikatorerna under varje tema för livskvalitet här och nu.

I urvalet av indikatorer har statistik från *Miljöhälsorapporterna* valts bort, eftersom alla län inte täcks av undersökningen och den bara upprepas var åttonde år för jämförbar grupp (vart fjärde år tillfrågas vuxna och vart fjärde år tillfrågas barn).

3.4 Livskvalitet 4: Tillgänglighet till tjänster

3.4.1 Aspekter på hur tillgänglighet till tjänster påverkar människors livskvalitet

Tillgänglighet till tjänster är kopplat till en plats och de möjligheter som finns där. Ge-nom att ha tillgång till välfärdstjänster som sjukvård och apotek är det möjligt att känna sig trygg och därmed ha en högre livskvalitet. Även andra tjänster – post, internet och telefoni – skapar trygghet för människor som bor på en plats. Dessa tjänster kan även ge livskvalitet genom att skapa möjlighet till sociala kontakter, fritidsaktiviteter och arbete.

Tillgång till tjänster är viktigt oavsett om man bor där det är långa avstånd mellan orterna eller om man bor i större befolkningscentra – däremot kan de faktorer som be-gränsar tillgången till tjänster variera. I glesare befolkade områden begränsas till-gången till tjänster av långa avstånd och minskad valfrihet. I mer tätbefolkade områden kan det handla om trängseleffekter och långa väntetider.

Tillgången till internet är en tjänst som ökar i betydelse när allt fler välfärdstjänster använder digitala verktyg för att tillhandahålla service. Tillgänglighet till internet har även en ökande betydelse för sociala relationer, samhällsengagemang, demokrati och delaktighet.

3.4.2 Urval av indikatorer

Närhet till tjänster/service mäts som *andel personer som har tillgång till bredband med en hastighet på mer än 100 Mbit/sekund*. Tillgång till bredband mäter tillgänglighet till många nya tjänster som tidigare inte funnits, samtidigt som det kan vara ett verktyg för att överbrygga geografiska avstånd till tjänster och service, både privata och offentliga.

Närhet till tjänster/service mäts även sedan 2017 genom *andel av befolkningen som har mindre än två kilometer till dagligvarubutik, grundskola och bibliotek*. Indikator gällande tillgång till bibliotek saknas dock i dagsläget.

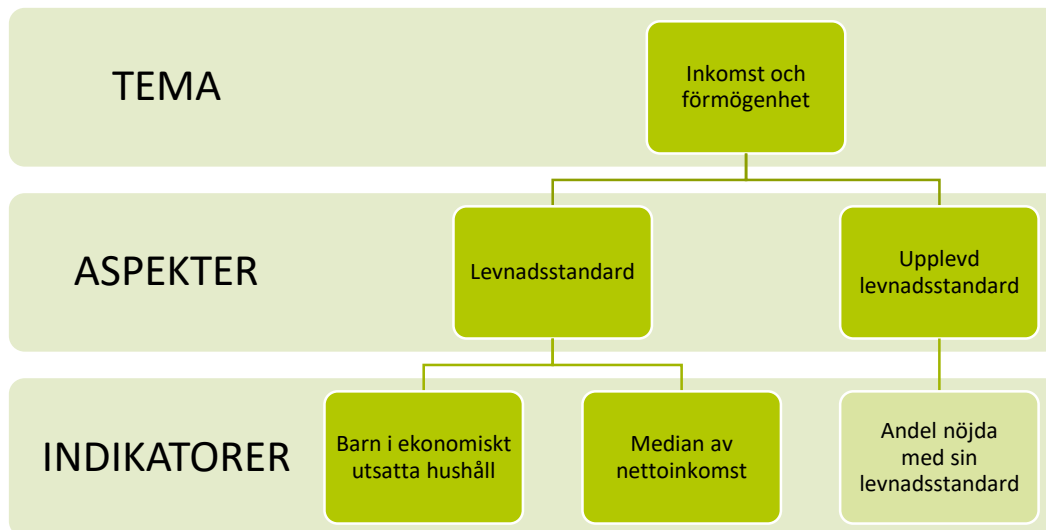
Köer till tjänster/service mäts som *andel patienter som får träffa läkare i primärvården inom sju dagar*. Fysisk närhet till offentliga tjänster innebär inte med automatik att de är tillgängliga. Köer och väntetider innebär otrygghet och längre tid med ohälsa, vilket direkt påverkar individens livskvalitet.

Den subjektiva indikatorn **Upplevd tillgänglighet** saknar i dag mätetal men föreslås definieras som *andel invånare som anger att de upplever god tillgänglighet till tjänster*. Under 2020 görs en översyn av de subjektiva indikatorerna under varje tema för livskvalitet här och nu.

I urvalet av indikatorer har även indikatorer som mäter tillgänglighet till service (till exempel apotek, kontantuttag, drivmedelsförsäljning) utifrån avstånd med bil diskuterats. Andel med långa avstånd är för de flesta län och kommuner mycket låg, men kan för ett fåtal invånare ha en betydande negativ effekt på livskvaliteten. Det är däremot ett sämre mått för att visa på livskvaliteten för en kommun som helhet.

3.5 Livskvalitet 5: Inkomst och förmögenhet

3.5.1 Aspekter på hur inkomst och förmögenhet påverkar människors livskvalitet

Hushållens disponibla inkomst dvs den inkomst som kan användas till konsumtion och sparande, är den inkomst hushållet har tillgång till efter att skatter dragits från summan av inkomster från lön, näringsverksamhet, kapital och transfereringar. Disponibel inkomst definieras något annorlunda i slutbetänkandet från Kommissionen för jämlik hälsa. Där avser disponibel inkomst hushållets nettoinkomst efter avdragen skatt och alla bidrag från socialförsäkringen, förutom ekonomiskt bistånd.³¹ Storleken på den disponibla inkomsten tillsammans med eventuell förmögenhet eller bidrag speglar de materiella förutsättningarna för människors livskvalitet. En låg inkomst innebär begränsade möjligheter för aktiviteter som semesterresor, ägande av fritidshus, båt eller husvagn, deltagande i dyrare idrotts- och föreningsaktiviteter. Lägre inkomst innebär även ett smalare utbud av bostäder och sämre möjligheter att kunna låna pengar, exempelvis för att starta företag. Det finns även ett välbelagt samband mellan inkomster och hälsa, där högre inkomst betyder bättre hälsa och längre förväntad livslängd. Låg inkomst är förknippat med en rad olika sociala förhållanden som gör individen mer sårbar och utsatt för hälsorisker.³²

Forskningen visar på ett tydligt samband mellan människors inkomst och deras livs-kvalitet upp till en viss inkomstnivå. I de högre inkomstskikten uppnås inte samma hälsovinst av en ytterligare inkomstökning som i lägre inkomstskikt.³³ För länder med högre inkomstnivåer är sambandet inte lika tydligt, i länder med högre välstånd spelar den relativa fördelningen av inkomster större roll. Människor har en högre livskvalitet när inkomster är relativt jämnt fördelade.

³¹ SOU 2017:47. Nästa steg på vägen mot en mer jämlik hälsa. Förslag för ett långsiktigt arbete för en god och jämlik hälsa. Slutbetänkande från Kommissionen för jämlik hälsa.

³² SOU 2016:55. Det handlar om jämlik hälsa. Utgångspunkter för Kommissionens vidare arbete. Delbetänkande av Kommissionen för jämlik hälsa.

³³ Ibid.

Inkomst och förmögenhet är olika fördelat mellan olika grupper i samhället. Ensamstående med barn, äldre (särskilt kvinnor) och de med sämre hälsa har i större utsträckning lägre inkomst och saknar förmögenhet.³⁴

3.5.2 Urval av indikatorer

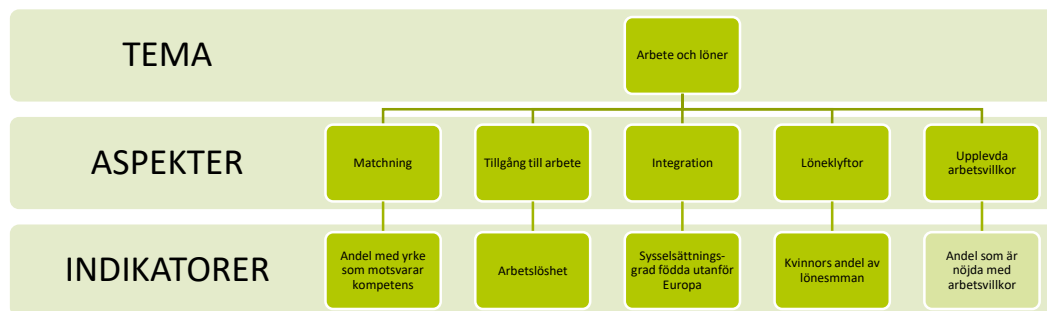
Levnadsstandard mäts som *andel barn som lever i ekonomiskt utsatta hushåll*. Indikatoren speglar möjligheterna för en av de mest utsatta grupperna i samhället. Genom sämre ekonomiska förutsättningar finns risk att barnen hamnar utanför samhällsgemenskapen om de inte har samma möjligheter att delta i aktiviteter som andra.

Levnadsstandard mäts även som *medianen av nettoinkomsten*. Medianen av nettoinkomst är ett mått för den allmänna levnadsstandard i samhället, där ekonomiska möjligheter påverkar livskvalitet på olika sätt.

Den subjektiva indikatorn **Upplevd levnadsstandard** saknar i dag mätetal men föreslås definieras som Andel invånare som uppger att de är nöjda med sin levnadsstandard. Under 2020 görs en översyn av de subjektiva indikatorerna under varje tema för livskvalitet här och nu.

Inkomstspridning, eller ginikoefficient, är inte inkluderad i urvalet av indikatorer eftersom den inte uppfyller urvalskriteriet att "mer" ska vara associerat med "bättre". För förmögenhet saknas tillgängliga indikatorer. Genomsnittsmått på inkomst bedöms inte vara lämpliga indikatorer eftersom de påverkas av olika extremvärden.

3.6 Livskvalitet 6: Arbete och löner

3.6.1 Aspekter på hur arbete och löner påverkar människors livskvalitet

Tillgång till arbete är betydelsefullt för människors livskvalitet – inte bara för att det ger en inkomst, utan också för att det öppnar möjligheter till personlig utveckling, sociala relationer och påverkar människors identitet. Genom arbetet är det möjligt att utveckla sin kompetens och att bygga självförtroende.³⁵

I Sverige är andelen av befolkningen som är sysselsatt bland de högsta i världen – ändå upplever många under en eller flera perioder av livet arbetslöshet. Om arbete ger en känsla av gemenskap, struktur och värde så kan upplevelsen av arbetslöshet vara det motsatta.³⁶

En del personer har av olika anledningar svårare att hitta ett arbete och kan befinna sig länge i arbetslöshet. Ibland är det svårt att hitta ett arbete inom det som man är utbildad för, eller skulle vilja

³⁴ Ibid.

³⁵ Eurostat, *Quality of life indicators - productive or main activity*, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Quality_of_life_indicators_-_productive_or_main_activity.

³⁶ Borrero, Michael (2014) "Psychological and Emotional Impact of Unemployment," *The Journal of Sociology & Social Welfare*: Vol. 7: Iss. 6, Article 12. Available at: <http://scholarworks.wmich.edu/jssw/vol7/iss6/12>.

arbeta med. Brist på matchning mellan den egna kompetensen/utbildningen och det man arbetar med, kan ha en negativ påverkan på livskvaliteten.

För dem som kommer till Sverige från ett annat land innebär möjligheten till arbete mer än bara en ingång till arbetsmarknaden. Genom arbete öppnar sig möjligheter till integration även inom andra områden. Samtidigt kan barriärerna för inträde till arbetsmarknaden vara högre för utrikes- än för inrikes födda.

Individens livskvalitet påverkas även av löneklyftor. Lönediskriminering och sämre möjlighet att få lön efter kompetens och ansvar, har en negativ påverkan på livskvaliteten. Inte bara tillgången till arbete är viktig för människors livskvalitet, utan också individens arbetssituation. Det finns omfattande forskning som pekar på faktorer som inflytande över arbetet, kontroll över arbetssituationen och risker i arbetsmiljön som betydelsefulla för goda arbetsvillkor.

3.6.2 Urval av indikatorer

Matchning mäts som *andel av arbetskraften som arbetar i yrken som motsvarar deras kompetens*. För individen innebär en hög grad av matchning att det är möjligt att hitta ett arbete som motsvarar utbildningsinriktningen. Ett arbete där man får använda sin kompetens innebär högre livskvalitet.

Tillgång till arbete mäts som *andel arbetslösa av arbetskraften*. Arbetslöshet kan innebära negativa effekter på individens självkänsla och en upplevelse av att hamna utanför arbetsgemenskapen. Viss forskning pekar på att faktorn "ha ett arbete/inte ha ett arbete" har den största betydelsen för individens livskvalitet kopplad till arbete.³⁷

Integration mäts som *sysselsättningsgrad för födda utanför Europa*. För den som kommer från ett annat land innebär möjligheten att få ett arbete även en öppning till andra sociala sammanhang, samtidigt som svårigheten att få ett arbete ofta är större.

Löneklyftor mäts som *kvinnors andel av lönesumman*. Kvinnors andel av lönesumman speglar skillnader i sysselsättningsnivåer, lönediskriminering och skillnader i löner som beror på en könsuppdelad arbetsmarknad. Kvinnor arbetar i större utsträckning i offentlig sektor, medan privata näringar till största delen sysselsätter män.³⁸ Lönediskriminering och begränsade möjligheter på arbetsmarknaden påverkar livskvalitet oavsett kön.

Den subjektiva indikatorn **Upplevda arbetsvillkor** saknar i dag mätetal, men föreslås definieras som *andel som uppger att de är nöjda med sina arbetsvillkor*. Under 2020 görs en översyn av de subjektiva indikatorerna under varje tema för livskvalitet här och nu.

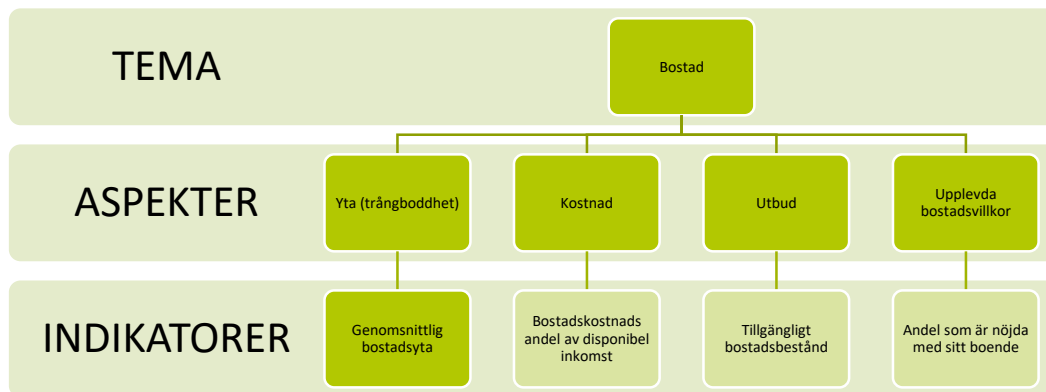
Sysselsättningsgrad är inte inkluderat som en egen indikator, men speglas genom ett antal andra indikatorer i mätsystemet. Matchning påverkas till exempel av sysselsättningsgrad, liksom median av nettoinkomsten.

³⁷ Wallace m fl (2007), *First European Quality of Life Survey: Quality of work and life satisfaction*, European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions.

³⁸ I mätningen tas hänsyn i befolkningsstruktur.

3.7 Livskvalitet 7: Bostad

3.7.1 Aspekter på hur bostadssituationen påverkar människors livskvalitet

Bostaden är basen för de materiella förutsättningarna för livskvalitet och fyller människors grundläggande behov av skydd från väder, vind och olika faror. Bostaden behöver även ha en rimlig yta, dvs vara så stor att den ger utrymme för avskildhet och eget utrymme. Trångboddhet, när många personer måste samsas på en liten yta, påverkar livskvaliteten negativt.³⁹

Möjligheten att få en bostad varierar mellan personer och mellan platser. Det finns hämmande faktorer som: finansiella begränsningar på både individ- och samhällsnivå, begränsat utbud av bostäder och geografiska begränsningar. De ekonomiska möjligheterna beror delvis på individens ekonomiska förutsättningar, men platsen spelar också stor roll, eftersom samma inkomst ger olika bostadsmöjligheter på olika håll i landet.

När bostadskostnaderna tar upp en stor del av inkomsten, minskar utrymmet för annat.

Det finns en kompletterande aspekt som visar på geografiska begränsningar i valet av bostad. Valfriheten kan begränsas av höga priser, men också när bostäder inte läggs ut till försäljning när ägaren flyttar, utan behålls som semesterbostad. Ett minskat utbud av bostäder innebär att det kan vara svårt att hitta en bostad som uppfyller de egna behoven, exempelvis för äldre med begränsad fysisk rörlighet.

Bostaden ger trygghet och en fast punkt. Att trivas med sin bostad och dess omgivning-ar har en positiv effekt på livskvaliteten. Människors upplevelse och subjektiva bedömning har stor betydelse eftersom det är svårt att definiera vad som är en bra bostad – det kan handla om planlösning, modernitet eller tillgång till olika tjänster i närmiljön. Behov och värderingen av olika faktorer skiljer sig åt mellan olika individer.

Omgivningarnas kvalitet belyses även genom tema 2 *Trygghet och säkerhet* och tema 3 *Miljökvalitet*.

3.7.2 Urval av indikatorer

Yta (trångboddhet) mäts som *Genomsnittlig bostadsyta per person i hyresrätt (flerbostadshus)*.

Trångboddhet, som inte är självvald, påverkar livskvaliteten negativt. Många personer på en liten yta innebär sämre möjligheter till avskildhet och sämre livskvalitet. Områden med trångboddhet kännetecknas i större utsträckning av sociala problem och kriminalitet.

För aspekten **Bostadskostnad** saknas indikator, men förslås mätas utifrån *Andel invånare med bostadskostnad som överstiger 40 procent av den disponibla inkomsten*.

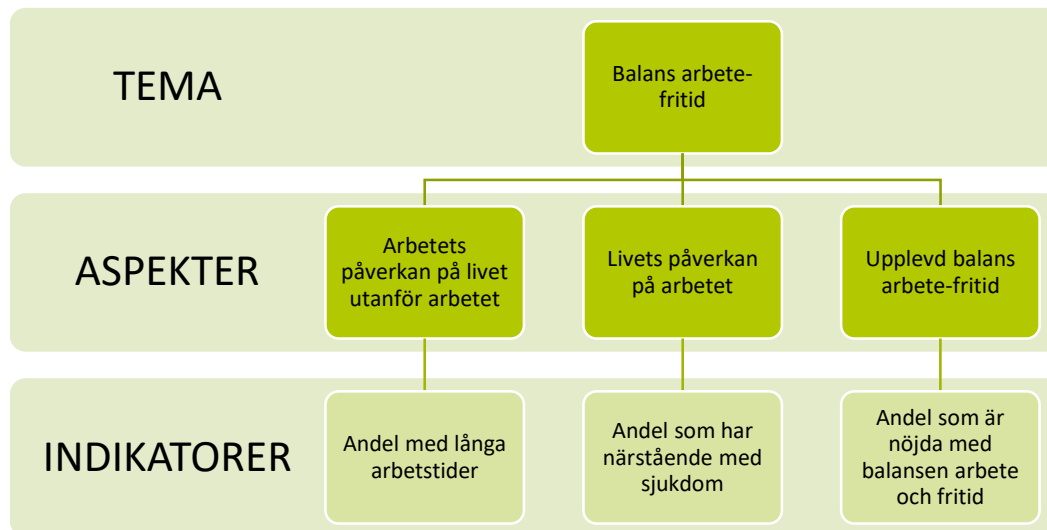
³⁹ Streimikiene, D, *Quality of life and housing*, International Journal of Information and Education Technology, Vol. 5, No. 2, February 2015.

För aspekten **Utbud av bostäder** saknas indikator, men föreslås mätas utifrån *Andel av bostadsbeståndet som är tillgängligt för försäljning*.

För den subjektiva aspekten **Upplevelse av bostadsvillkor** saknas indikator men föreslås mätas utifrån *Andel invånare som anger att de är nöjda med sitt boende*. Under 2020 görs en översyn av de subjektiva indikatorerna under varje tema för livskvalitet här och nu.

3.8 Livskvalitet 8: Balans arbete – fritid

3.8.1 Aspekter på hur balans mellan arbete och fritid påverkar människors livskvalitet

Balans mellan arbete och fritid handlar om att hinna med de krav och det ansvar som individen har, men också om hur olika delar av en individs liv kan ge energi och stärka andra delar. Det finns en aspekt där individens åtaganden krockar – till exempel när tiden inte räcker till – och en annan aspekt där åtaganden stärker varandra, till exempel när ett jobb stärker individens känsla av meningsfullhet. Människor upplever hög livskvalitet när det är en låg grad av konflikt, och en hög grad av positiva spridningseffekter, mellan arbete och fritid.⁴⁰

Gränsen mellan arbete och fritid är inte alltid absolut – arbetet kan påverka livet utanför arbetstiden, och fritiden kan påverka arbetet. Ett engagerande arbete spiller över i positiva effekter utanför arbetet, medan ett stressande arbete kan påverka individens välbefinnande, oavsett tid på dygnet. Livet utanför arbetet handlar om familj, släktingar, vänner men också om fritidsaktiviteter av olika slag. Ett engagemang i en förening kan ge positiva effekter på individens arbetssituation, medan exempelvis en närståendes sjukdom kan ha negativa effekter på arbetssituationen.⁴¹

Balans mellan arbetet och fritid har kopplingar till flera andra teman för livskvalitet, bland annat arbetsvillkor, sociala relationer, hälsa, samhällsengagemang och demokratisk delaktighet.

3.8.2 Urval av indikatorer

Temaområdet saknar mätetal för valda indikatorer. Aspekten **Arbetets påverkan på livet utanför arbetet** föreslås mätas utifrån *Andel yrkesarbetande med långa arbetstider*.

Påverkan på arbetet av livet utanför arbetet föreslås mätas utifrån *Andel yrkesarbetande med närstående som har sjukdom*. Den subjektiva aspekten **Upplevd balans arbete-fritid** föreslås mätas

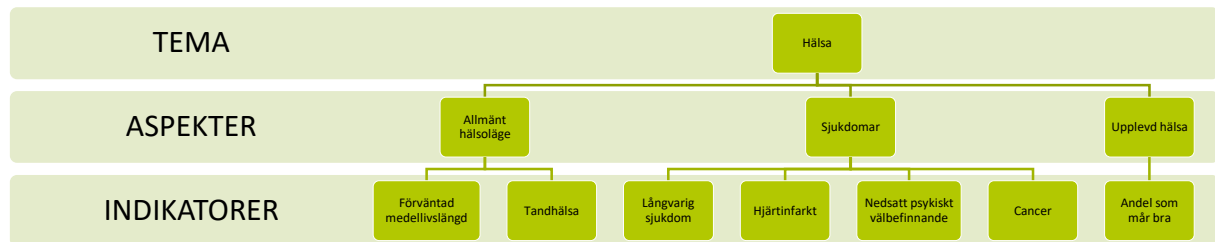
⁴⁰ Rantanen m fl (2011), *Introducing Theoretical Approaches to Work-Life Balance and Testing a New Typology Among Professionals*, i S. Kaiser et al. (eds.), *Creating Balance?*

⁴¹ Ibid.

utifrån *Andel yrkesarbetande som anger att de är nöjda med balansen mellan arbete och fritid*. Under 2020 görs en översyn av de subjektiva indikatorerna under varje tema för livskvalitet här och nu.

3.9 Livskvalitet 9: Hälsa

3.9.1 Aspekter på hur hälsan påverkar människors livskvalitet

Hälsa är den enskilt viktigaste faktorn som påverkar människors subjektiva upplevelse av välbefinnande.⁴² Hälsa kan definieras på olika sätt, från det enklaste som säger att hälsa är frånvaro av sjukdom och fysiska eller psykiska begränsningar. Andra definitioner pekar på den subjektiva upplevelsen av hälsa. Enligt WHO:s definition är hälsa ett tillstånd av fullständigt fysiskt, psykiskt och socialt välbefinnande, inte endast frånvaro av sjukdom och funktionsnedsättning.⁴³

Hälsa (och sjuklighet) påverkas av arv, ålder och kön. Det påverkas också av faktorer i omgivningen samt av livsstil. Samlat brukar detta kallas för hälsans bestämningsfaktorer, det vill säga de livsvillkor, miljöer, produkter och levnadsvanor som påverkar människors hälsa. Till levnadsvanor hör till exempel matvanor och fysisk aktivitet som bidrar till hälsa och ohälsa i dagens samhälle. Det handlar också om riskfaktorer som missbruk av alkohol och tobaksanvändning, som har stora negativa effekter på människors hälsa. Förutom specifika levnadsvanor påverkas människors hälsa av de omständigheter, livsvillkor, de omges av. Det handlar exempelvis om vilka resurser barn får med sig tidigt i livet, hur de lyckas på sin väg genom utbildningssystemet och senare i arbetslivet samt vilka förutsättningarna är för ett gott liv som äldre. Människors hälsa påverkas också av hur bostadsområden är utformade, om det finns möjligheter till en aktiv fritid eller om individer har tillräckliga resurser för att leva ett hälsofrämjande liv.⁴⁴ Det kan konstateras att hälsans bestämningsfaktorer utgör i princip samma områden som ringar in livskvalitet, se tabell 1.

Det är idag konstaterat att det råder stor ojämlikhet i hälsa mellan olika grupper i befolkningen. Det är skillnader som kan iakttas mellan kommuner och mellan områden i en och samma kommun. Dessa skillnader är starkt förknippade med socioekonomisk position. Det är med utgångspunkt i hälsans bestämningsfaktorer som Sveriges riksdag har antagit mål för folkhälsan. Det övergripande nationella målet för folkhälsopolitiken är att skapa samhällseliga förutsättningar för en god och jämlik hälsa i hela befolkningen och sluta de påverkbara hälsoklyftorna inom en generation.⁴⁵

Oavsett orsak innebär sämre hälsa försämringar av människors livskvalitet. Ibland är försämringen av livskvalitet övergående och upphör när man anpassat sig till de förändringar som sjukdomen för med sig, men i andra fall som till exempel långvariga smärttillstånd, är livskvaliteten fortsatt nedsatt. Sämre hälsoläge påverkar även familj och vänner och deras livskvalitet. I framtidskommissionen arbete konstaterades det att indikatorer på människors hälsa är de bästa "indirekta indikatorer" som finns för att mäta människors subjektiva livskvalitet. Enligt rapporten gäller det särskilt indikatorer på människors psykiska ohälsa. Psykisk ohälsa i form av till exempel depression och ångest

⁴² Brulde och Nilsson, *Vad gör oss nöjda med våra liv?*

⁴³ WHO, https://www.who.int/governance/eb/who_constitution_en.pdf

⁴⁴ Prop. 2017/18:249. God och jämlik hälsa – en utvecklad folkhälsopolitik.

⁴⁵ Ibid.

sammanfaller med låga nivåer av välbefinnande och livstillfredsställelse.⁴⁶

3.9.2 Urval av indikatorer

Allmänt hälsoläge mäts som *Återstående förväntad medellivslängd vid födseln*, för kvinnor respektive män. Måttet kan sägas sammanfatta positiva och negativa effekter på hälsan som en individ kan uppleva under sin livstid. Det handlar om livsstilsfaktorer, miljöfaktorer, möjligheter till hälso- och sjukvård och risken för sjukdomar och skador. Vid uppdateringen av indikatorerna 2017 lades även *Tandhälsa* in som indikator för det allmänna hälsoläget. Tandhälsan anses vara en god indikator som pekar på många hälsorelaterade problem.

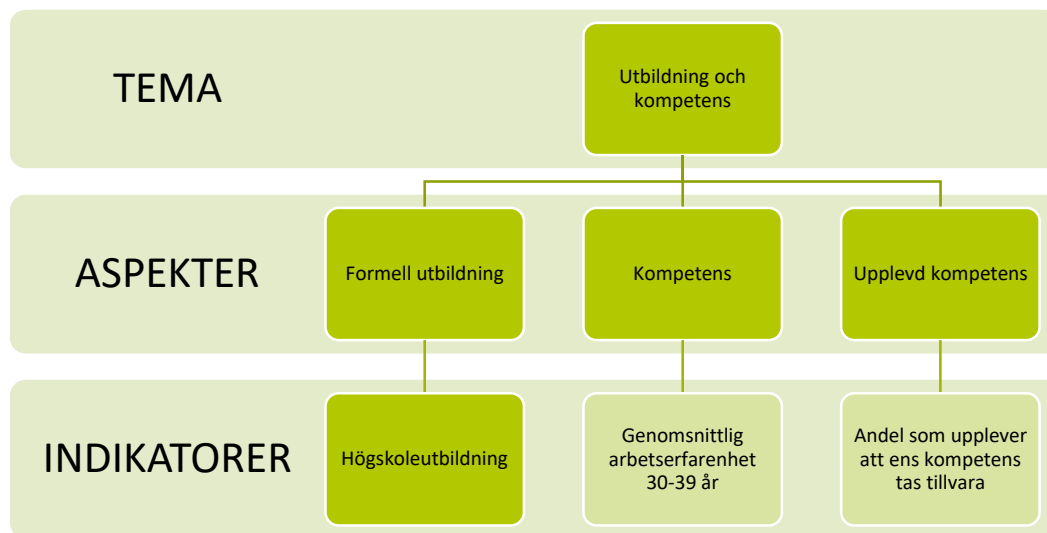
Aspekten **Sjukdomar** mäts som *Andel med långvarig sjukdom*, *Andel som drabbats av hjärtinfarkt* (tillkom 2017), *Andel med nedsatt psykiskt välbefinnande* samt *Andel drabbade av cancersjukdom* (tillkom 2017). Både fysisk och psykisk ohälsa påverkar individens livskvalitet, och har även effekter på livskvalitet hos personer i omgivningen.

Vid översikten 2017 beslutades att ta bort aspekten *Funktionsvariationer* då dess koppling till livskvalitet visat sig svår att förmedla.

För den subjektiva aspekten **Upplevd hälsa** saknas indikator men föreslås mätas utifrån *Andel invånare som anger att de mår bra*. Under 2020 görs en översyn av de subjektiva indikatorerna under varje tema för livskvalitet här och nu.

Utöver de valda indikatorerna finns statistik på sjukhusvård och förekomst av enskilda diagnoser. För att ge en detaljerad bild av hälsoläget skulle ett stort antal indikatorer behövas, vilket är utanför syftet med mätsystemet. Indikatorer som mäter levnadsvanor finns i framtidstema 3 Humankapital.

3.10 Livskvalitet 10: Utbildning och kompetens

3.10.1 Aspekter på hur utbildning och kompetens påverkar människors livskvalitet

Människor lär sig från och med den sekund de föds. Lärandet fortsätter under hela livet och antar olika former och inriktningar. I perioder under livet lär man sig mycket i det formella utbildningssystemet, under andra perioder är på det arbetsplatsen och i arbetet man lär sig och utvecklas. Det finns även ett informellt utbildningssystem som omfattar många olika typer av

⁴⁶ Fors, F (2012). Nya mått på välfärd och livskvalitet i samhället. Underlagsrapport 4 till Framtidskommissionen.

lärmiljöer.⁴⁷ Under hela livet sker lärande i familjen och i närsamhället.

Människor med sämre grundläggande färdigheter har sämre möjligheter att hitta arbete, att vara delaktiga i samhällssamtalet och till personlig utveckling. Formell utbildning kan påverka livskvaliteten både direkt och indirekt. Den direkta effekten på livskvaliteten sker genom individens ökade möjligheter att uppnå sina mål. Indirekt är formell utbildning kopplat till högre inkomster, bättre hälsa och förändrade jobbmöjligheter.⁴⁸

3.10.2 Urval av indikatorer

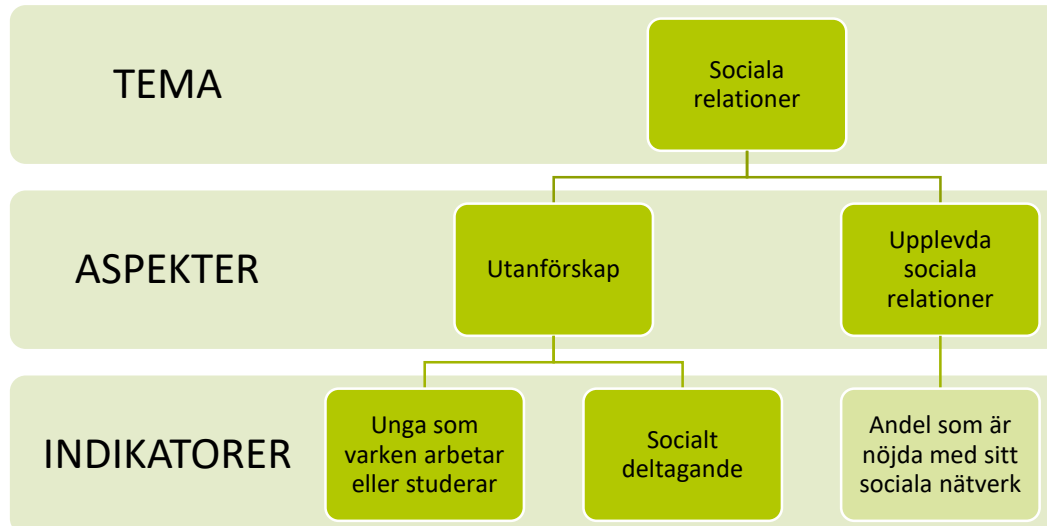
Vid översikten 2017 delades aspekten *Kompetens* upp i två delar; *Formell utbildning* samt *Kompetens*. **Formell utbildning** mäts som *Andel högutbildade i åldersgruppen 30-39 år*.⁴⁹

Kompetens kan ge ökad livskvalitet genom förbättrade möjligheter att få arbete, liksom bättre möjligheter att få ett arbete med tillfredsställande arbetsvillkor. Lärande och utvecklande av den egna kompetensen kan i sig innebära ökad livskvalitet. Kompetens föreslås mätas utifrån *Genomsnittlig arbetserfarenhet i åldersgruppen 30-39 år*. I dag saknas den indikatorn.

Indikator för den subjektiva aspekten **Upplevd kompetens** saknas, men föreslås mätas utifrån *Andel invånare som anser att den egna kompetensen tas tillvara*. Under 2020 görs en översyn av de subjektiva indikatorerna under varje tema för livskvalitet här och nu.

Utöver ovan nämnda indikatorer återfinns indikatorer som visar på (eller avsaknad av) utbildning inom tema 11 Social delaktighet: Unga som varken arbetar eller studerar, UVAS, och inom framtidstema 3 Humankapital.

3.11 Livskvalitet 11: Sociala relationer

3.11.1 Aspekter på hur sociala relationer påverkar människors livskvalitet

Sociala relationer handlar om att människor känner sig värdesatta, att deras olikheter värdesätts och att deras grundläggande behov tillgodoses så att de kan leva ett värdigt liv. En känsla av delaktighet och närhet till andra människor är grundläggande för människors livskvalitet; att vara utesluten från

⁴⁷ Skolverket (2000), *Det livslånga och livsvida lärandet*.

⁴⁸ Michalos (2007), *Education, Happiness and Wellbeing*.

⁴⁹ Åldersspannet utökades vid översynen 2017 från 30-34 till 30-39 år.

gemenskapen påverkar känslan av värde och existensberättigande.⁵⁰

Det finns många sätt som människor kan vara uteslutna från den sociala gemenskapen på. Det kan handla om ett aktivt uteslutande genom mobbning, diskriminering eller trakasserier, men det kan också bero på fysiska eller psykiska funktionsnedsättningar som begränsar möjligheten att delta i gemenskapen. Även skillnader i socioekonomiska förutsättningar är kopplat till möjligheterna till socialt deltagande. Att vara utesluten från den sociala gemenskapen påverkar inte bara dem som är uteslutna, det får också effekter på livskvaliteten för andra – både i närheten och i samhället i stort.⁵¹

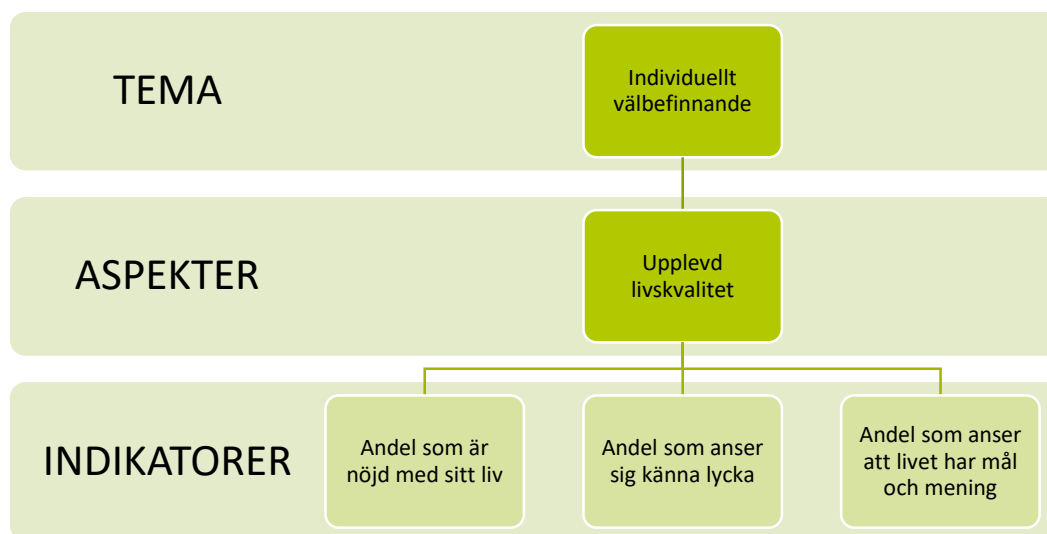
3.11.2 Urval av indikatorer

Utanförskap mäts som *Andel unga som varken arbetar eller studerar (UVAS)*. Unga i utanförskap riskerar att hamna i fortsatt livslångt utanförskap, både socialt och ekonomiskt. UVAS är ett mått som tas fram av Tema-gruppen Unga.

Utanförskap mäts även som *Andel invånare med lågt socialt deltagande*. Deltagande i en social gemenskap som bekräftar individen är grundläggande för människors välbefinnande och livskvalitet.

Indikator för den subjektiva aspekten **Upplevda sociala relationer** saknas, men föreslås mätas utifrån *Andel som anger att de är nöjda med sitt sociala nätverk*. Under 2020 görs en översyn av de subjektiva indikatorerna under varje tema för livskvalitet här och nu.

3.12 Livskvalitet 12: Subjektivt välbefinnande

3.12.1 Aspekter på hur det individuella välbefinnandet påverkar människors livskvalitet

Det subjektiva välbefinnandet är inte detsamma som lycka, och inte heller detsamma som livskvalitet. Livskvalitet är summan av livsvillkor och individens egen individuella upplevelse av de livsvillkoren. Det individuella välbefinnandet sammanfattar individens upplevelse av sin livssituation. Det individuella välbefinnandet kan sägas bestå av flera delar: dels individens egen värdering av det egna livet, dels personens känslor i ett precist ögonblick. Den tredje delen av det subjektiva välbefinnandet

⁵⁰ Statens folkhälsoinstitut (2011b), Delaktighet och inflytande i samhället. Kunskapsunderlag för Folkhälsopolitisk rapport 2010, R 2011:31, Östersund. Från: <http://www.folkhalsomyndigheten.se/pagefiles/12709/R2011-31-Delaktighet-och-inflytande-i-samhallet-Kunskapsunderlag-for-FHPR-2010.pdf>.

⁵¹ Ibid.

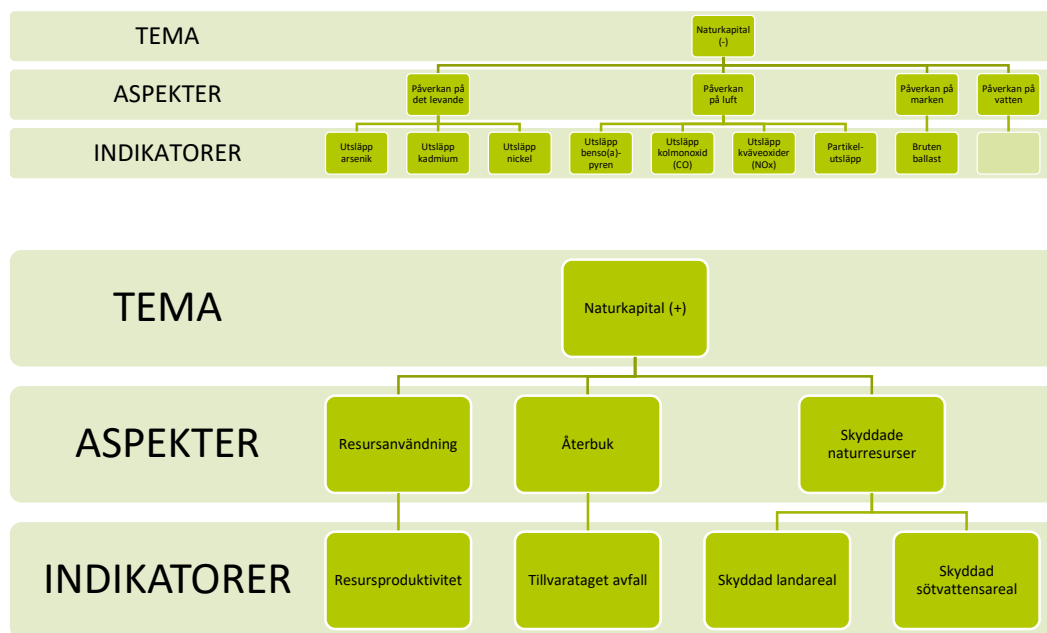
är individens känsla av mål och mening.⁵²

3.12.2 Urval av indikatorer

Temaområdet saknar i dag befintliga indikatorer. Den individuella **Upplevelsen av livskvalitet** föreslås dock mätas utifrån:

- *Andel invånare som uppger sig vara nöjda med sitt liv (gällande boende, arbete, fritid, familj och vänner).*
- *Andel invånare som anser sig känna lycka vid en given tidpunkt.*
- *Andel invånare som anser att livet har mål och mening.*

3.13 Framtidskapital 1: Naturkapital

3.13.1 Aspekter på naturkapital och människors livskvalitet i framtiden

Naturkapitalet är en förutsättning för allt liv och all mänsklig aktivitet. För att även framtida generationer ska kunna få livskvalitet kopplat till naturtillgångarna, behöver de både tillvaratas och skyddas. Vissa naturtillgångar är icke-förnybara, vilket ställer krav på återvinning för att användningen ska vara hållbar och inte äventyra möjligheterna till framtida livskvalitet. Att byta ut icke-förnybara naturtillgångar mot förnybara är ett annat sätt att åstadkomma hållbarhet. Andra naturtillgångar är förnybara och kan återinvesteras i.

Naturtillgångar består av allt levande i form av djur, växter, mikroorganismer och svampar, tillsammans med luften och gaserna i atmosfären, jorden och berggrunden i litosfären och grundvatten, hav, ånga och is i hydrosfären. Samspelet mellan dessa fyra integrerade delar utgör jordens ekosystem. Ekosystem kan omfatta hela jorden (biosfären), eller en mindre del som exempelvis en stubbe, en park, en åker eller en region. Ekosystem kan omfatta större områden som innehåller liknande växtlighet och djurliv ("biom").⁵³

Samspelet mellan de integrerade delarna av jordens naturtillgångar kan sägas ge upphov till alla de

⁵² OECD (2013), Guidelines on Measuring Subjective Well-being.

⁵³ I Sverige finns fem sådana områden av liknande förutsättningar: fjällregionen, fjällbjörksregionen, norra barrskogsregionen, södra barrskogsregionen och södra lövskogsregionen.

tjänster som behövs för att göra det möjligt att leva på jorden. Dessa ekosystemtjänster omfattar bland annat produktion av mat, näring och exempelvis byggmaterial, men även tjänster som pollinering av växter, reglering av klimatet och rening av vatten. Den biologiska mångfalden är en förutsättning för att ekosystemen ska kunna tillhandahålla många av de produkter och tjänster som behövs för livskvalitet både i dag och i framtiden.⁵⁴

Dagens invånare påverkar framtida möjligheter för livskvalitet genom den press som dagens levnadsvanor sätter på naturtillgångarna. Pressen är mångfacetterad och komplex, med en påverkan på tillgångarna som ibland är omöjlig att reparera. De övergripande drivkrafter som sätter press på jordens ekosystem är konsumtions- och produktionsmönster, befolkningsökning, teknisk utveckling samt institutionella faktorer.⁵⁵

Naturkapital kan användas för att skapa och investera i andra tillgångar, till exempel ekonomiskt kapital i form av bostäder eller vägar. Omvandlingen av naturkapitalet kan även vara till mindre bestående tillgångar och kortsiktig konsumtion, med avfall som restprodukter.

Naturkapitalet producerar även de olika ekosystemtjänster som både dagens och framtida invånare är beroende av i form av uppvärmning, klimatreglering, näring och rekreationsvärden. Samtidigt har naturkapitalet värden som inte är kopplade till användning eller tjänster i någon form. Det finns ett värde i att kunna lämna ett arv till framtida generationer, men också ett värde i upplevelsen av naturen som omger oss.

Aspekterna identifierar negativ och positiv påverkan på naturtillgångarna. Miljöpåverkan mäts för naturkapitalets fyra delar: luft, vatten, mark och allt levande. Den andra aspekten Minskad miljöpåverkan visar hur naturkapitalet förvaltas av dagens generation. Genom att bevara, använda resurser effektivare i produktionen av varor och tjänster, respektive genom en ökad återvinning och återanvändning är det möjligt att öka förutsättningarna för livskvalitet i framtiden.

3.13.2 Urval av indikatorer

Negativ miljöpåverkan på allt levande mäts som *Utsläpp av arsenik, kadmium samt nickel*. **Negativ miljöpåverkan på luft** mäts som *Utsläpp av benso(a)pyren, kolmonoxid, kväveoxider samt partiklar (PM10)*. Dessa fyra indikatorer ersatte vid översikten 2017 den tidigare indikatorn *Utsläpp av kvicksilver*. Skälen till att reglera halterna i omgivningsluften av arsenik, kadmium, nickel och bens(a)pyren är de effekter som utsläppen till luft av dessa ämnen kan förorsaka på människors hälsa och i miljön. De aktuella ämnena är alla cancerframkallande och det går inte att fastställa någon tröskel för skadlig verkan på människors hälsa.⁵⁶

Negativ miljöpåverkan på mark mäts som *Antalet ton ballast som bryts*. Brytning av ballast är den största utvinningen av naturtillgångar; ballasten är nödvändig för byggande av bostäder, infrastruktur och anläggningar, till exempel för vatten och avlopp. Brytningen av ballast innebär en påverkan på marken. Vid översikten 2017 beslutades att ta bort den tidigare indikatorn *Antalet rödlistade arter*.

Indikator för att mäta **Negativ miljöpåverkan på vatten** saknar i dag regionalt nedbrytbara indikatorer.

Miljöbevarande insatser speglas via aspekterna resursanvändning, återbruk samt skyddade naturresurser. *Resursanvändning* mäts som *Resursproduktivitet* i betydelsen åtgången av resurser i form av material som behövs för att producera ett visst ekonomiskt värde. Genom minskad åtgång av resurser för att producera samma varor och tjänster skulle det vara möjligt att minska påverkan på miljön.

⁵⁴ SCB, *Kartläggning av datakällor för kvantifiering av ekosystemtjänster*, Miljöräkenskaper MIR 2013:2.

⁵⁵ Jordens ekosystem påverkas även av exogena händelser som exempelvis meteoritnedfall.

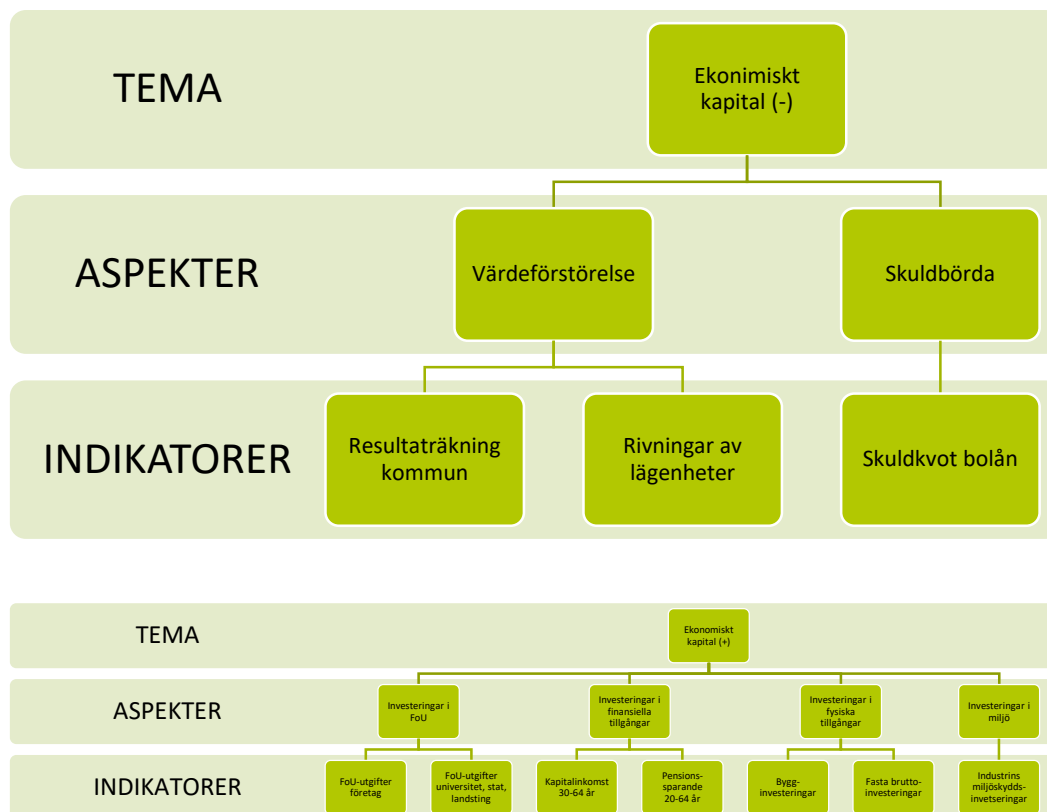
⁵⁶ <https://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer/978-91-620-5882-1.pdf?pid=3481>

Miljöbevarande mäts även som *Andel avfall som går till återvinning*. Genom återvinning i form av återanvändning av produkter och material, eller genom omvandling till energi, är det möjligt att minska negativ miljöpåverkan.

Miljöbevarande mäts även genom *Andel av landareal, respektive sötvattensareal*, som är skyddade områden. Genom att skydda områden skapas möjligheter för kommande generationer att få tillgång till orörd natur, det skyddar ekosystemen och skapar förutsättningar för vattenförsörjning i framtiden.

3.14 Framtidskapital 2: Ekonomiskt kapital

3.14.1 Aspekter på ekonomiskt kapital och människors livskvalitet i framtiden

God hushållning med ekonomiska tillgångar är en förutsättning för framtida livskvalitet. Ekonomiska tillgångar inkluderar både fasta tillgångar och finansiella tillgångar.

Till fasta tillgångar hör det som har producerats av människor och har en längre livslängd⁵⁷, till exempel byggnader, vägar, järnvägar, flygplatser, dammar, broar, elnät, vattenförsörjning och avloppsnät. Andra fasta tillgångar är exempelvis maskiner, bredbandsnät och fordon. Fasta tillgångar kan även vara immateriella tillgångar med längre livslängd som patent, varumärken och goodwill. I ett hållbarhetsperspektiv behöver de fasta tillgångarna underhållas och tas om hand för att kunna tillhandahålla möjligheter i framtiden.

De fasta tillgångarna gör ekonomisk produktion möjlig, som i sin tur kan ge förutsättningar för arbete, inkomst, utbildning och andra delar av livskvalitet. De ekonomiska tillgångarna stärks genom sparande och investeringar i dag, och på så sätt skapas möjligheter för livskvalitet i framtiden. Det

⁵⁷ Det är livslängden som skiljer tillgångar från förbrukningsvaror. Tillgångar går att använda under flera år, eller till och med generationer.

ekonomiska kapitalet skulle inte vara möjligt utan tillgång till andra typer av kapital. Genom att använda naturkapital, humankapital och socialt kapital går det att skapa nya ekonomiska tillgångar.

Finansiella tillgångar i framtiden utgörs av de tillgångar som sparas eller investeras i dag. Genom finansiella investeringar eller pensionssparande möjliggörs ekonomiskt utrymme senare under livet eller för nästa generation. På liknande vis kommer investeringar i kunskapsutveckling i dag att ge möjligheter för nästa generation. En särskild sorts investeringar i ekonomiskt kapital är miljöskyddsinvesteringar som innebär att miljön bevaras för framtiden.

De ekonomiska värdena förslits dels genom normal användning, dels genom medvetet förstörande av tillgångar, inklusive olika typer av skadegörelse.

3.14.2 Urval av indikatorer

Den negativa påverkan på det ekonomiska kapitalet fångas via aspekterna värdeförstörelse samt skuldbörda. **Värdeförstörelse** mäts genom *Rivningar av lägenheter* samt *Kommunens resultaträkning (kronor per invånare i löpande priser)*. Dessa två indikatorer ersätter tidigare indikatorn *Klotter och skadegörelse*.

Skuldbörda mäts genom *Medelvärde för hushållens skuldkvot avseende bolån*.

Investeringar i det ekonomiska kapitalet mäts genom investeringar i FoU, finansiella tillgångar, fysiska tillgångar samt miljöinvesteringar. **Investeringar i FoU** mäts som *FoU-utgifter i företag per invånare*. Genom investeringar i forskning och utveckling i företag skapas möjligheter för framtida ekonomiska tillgångar och framtida sysselsättning.

Investeringar i kunskapsstillgångar mäts även som *FoU-utgifter i universitet, stat och landsting per invånare*. Investeringar i forskning och utveckling inom akademien och andra offentliga aktörer kan skapa kunskap och resurser för framtida generationer.

Investeringar i finansiella tillgångar mäts som *Kapitalinkomster per invånare 30-64 år*. Kapitalinkomster är avkastningen på ett långsiktigt sparande som skapar möjligheter för investeringar i dag, samtidigt som det innebär inkomst i framtiden. Investeringar i finansiella tillgångar mäts även som *Pensionssparande per invånare 20-64 år (ej privat)*. Pensionssparande ger en indikation om framtida inkomster.

Investeringar i fysiska tillgångar mäts som privata och offentliga *Bygginvesteringar i bostäder, lokaler och anläggningar per invånare*. Bygginvesteringar skapar ekonomiska tillgångar som finns kvar i ett längre tidsperspektiv. Genom investeringar skapas möjligheter för tillgång till infrastruktur som vatten, avlopp, vägar, järnvägar och bostäder för framtida generationer.

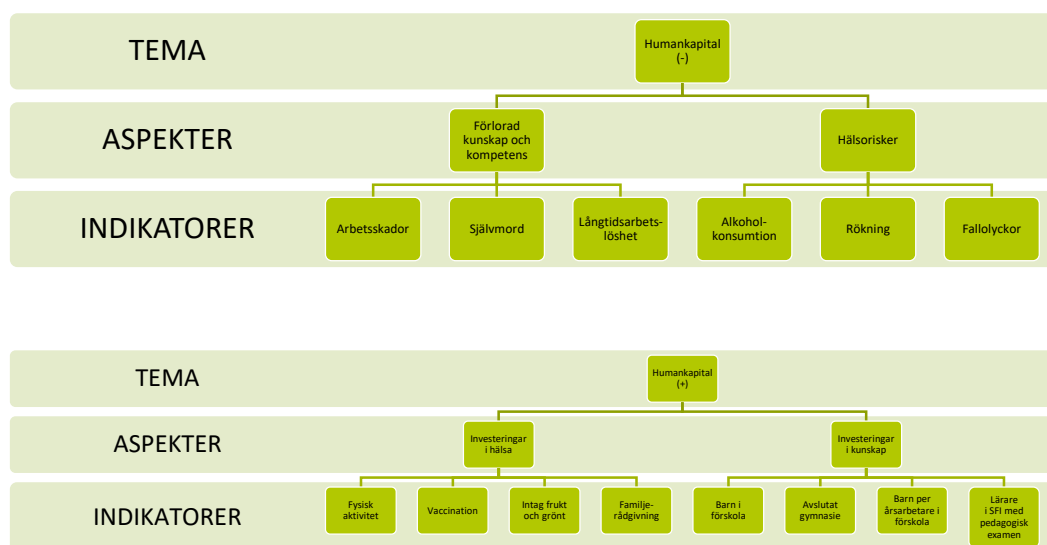
Investeringar i fysiska tillgångar mäts även som *Företagens fasta bruttoinvesteringar per invånare*. Företagens fasta bruttoinvesteringar skapar ekonomiska tillgångar som kan användas för att bedriva verksamhet och skapa sysselsättningsmöjligheter i ett längre tidsperspektiv.

Investeringar i miljö mäts som *Industrins miljöskyddsinvesteringar per invånare*. Genom investeringar i miljöskydd skapas ekonomiska tillgångar som kan användas i fortsatt ekonomisk produktion.⁵⁸

⁵⁸ Vid översikten 2017 diskuterades att eventuellt flytta Miljöinvesteringar till Naturkapital. Något beslut togs dock ej.

3.15 Framtidskapital 3: Humankapital

3.15.1 Aspekter på humankapital och människors livskvalitet i framtiden

Humankapital är de tillgångar som finns av samlad kunskap, samlade färdigheter och kompetenser i samhället. Även hälsoläget hos befolkningen är en tillgång och inkluderas i humankapitalet. De här tillgångarna är centrala för att skapa möjligheter för kommande generationer. Försök att uppskatta värdet av humankapitalet visar att det är många gånger större än det ekonomiska kapitalet och en förutsättning för utvecklingen av ett mer hållbart samhälle.⁵⁹ De kunskaper, färdigheter och kompetenser som finns i dag har betydelse för de nya kunskaper och upptäckter som kan göras under nästa generation.

Att utveckla och hushålla med humankapitalet handlar om att skapa ett hållbart arbetsliv som är utformat för att vårda och utveckla människors kunskaper och färdigheter. Det handlar även om att föra över kompetenser och kunskap till den uppväxande generationen, liksom att befolkningen vårdar sin hälsa. De insatser som görs för ett hållbart arbetsliv, till exempel genom utbildning och hälsovård, stärker och ökar det samlade humankapitalet.⁶⁰

3.15.2 Urval av indikatorer

Minskande humankapital fångas via aspekterna förlorad kunskap och kompetens samt hälsorisker. **Förlorad kunskap och kompetens** mäts som *Antal arbetsskador per 100 000 sysselsatta*. En sämre arbetsmiljö påverkar människor negativt och kan ha effekter för deras möjligheter att arbeta i framtiden. Vid översikten 2017 lades även indikatorn *Utan arbete, (det vill säga arbetslösa efter 12 respektive 24 månader)*, till liksom *antal Själv mord per 100 000 invånare*. Att vara arbetslös har i upprepade studier visat sig ha negativa effekter på hälsa. Det minskar möjligheten till ett socialt sammanhang med andra, försvårar integration samt minskar upplevelsen av att vara delaktig i samhället.⁶¹ När en människa hamnar i ett sådant hjälplöst tillstånd att hon tar sitt liv kan det ses som det yttersta misslyckandet för samhället. Ingen ska behöva hamna i ett sådant tillstånd vilket kräver förebyggande insatser på olika nivåer och i olika sektorer av samhället.⁶²

⁵⁹ Stiglitz, Sen och Fitoussi (2009), *Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress*.

⁶⁰ Ibid.

⁶¹ Folkhälsomyndigheten och Sveriges Kommuner och Landsting (2019). Öppna jämförelser folkhälsa 2019.

⁶² Nationellt handlingsprogram för att förebygga suicid. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livs villkor-levnadsvanor/psykisk-halsa-och-suicidprevention/suicidprevention/ett-nationellt-handlingsprogram-for-att-forebygga-suicid/>

Hälsorisker mäts som *Andel som är riskkonsumenter av alkohol*. Riskkonsumtion av alkohol innebär hög risk för ohälsa och därmed livskvalitet, både nu och i framtiden. Alkohol är en av de riskfaktorer som bidrar mest till sjukdomsburden i Sverige och beräknas kosta samhället flera miljarder kronor varje år. Det kan också påverka individens möjlighet att exempelvis utföra sitt arbete, samt ha konsekvenser för hem och familj.⁶³ Hälsorisker mäts även som *Andel som röker dagligen*. Tobaksrökning är en av de främsta riskfaktorerna för sjukdom och förtida död. Alla som röker riskerar att drabbas av ohälsa och därmed sämre livskvalitet. Rökning ökar risken för bland annat hjärt-kärlsjukdom, diabetes och lungsjukdom, och är den enskilt största riskfaktorn för att drabbas av lungcancer. Det innebär också stora kostnader för samhället i form av arbetskraftsbortfall och hälso- och sjukvårdskostnader.⁶⁴ Vid översikten 2017 lades även indikatorn *Fallolyckor* med för att fånga hälsorisker. Fallolyckor är idag den vanligaste skadeorsaken i Sverige, och är ett omfattande folkhälsoproblem, framförallt för äldre kvinnor. Fallolyckor kan exempelvis leda till höftfrakturer och förutom lidande för de drabbade så bidrar fallolyckorna till samhällskostnader.⁶⁵

Investeringar i humankapital fångas med hjälp av aspekterna investeringar i hälsa respektive kunskap. **Investeringar i hälsa** mäts som *Andel som är fysiskt aktiva minst 30 minuter per dag*. Fysisk aktivitet är nödvändig för framtida hälsa, genom positiva effekter både på den fysiska och psykiska hälsan. Investeringar i hälsa mäts även som *Andel som äter frukt och grönt minst tre gånger per dag*. Matvanor är kopplat till många av de sjukdomar som förväntas innebära en stor sjukdomsburden i framtiden.

Investeringar i hälsa mäts även som *Andel MPR-vaccinerade barn* samt *Antal personer som besökt familjerådgivning*. Dessa två indikatorer ersatte indikatorn *Tillgång till ungdomsmottagning* som togs bort vid översynen 2017. I Sverige erbjuds alla barn vaccin mot mässling, påssjuka och röda hund inom det nationella vaccinationsprogrammet. Med tillräckligt hög vaccinationstäckning i alla länder kan mässling utrotas. I Sverige har vi en hög täckningsgrad, 95 procent av befolkningen har ett skydd mot dessa sjukdomar. På flera håll i Europa har utbrott av mässling förekommit och i Sverige noteras vissa kommuner där täckningsgraden sjunkit till omkring 90 procent. Därför är detta en viktig indikator att följa.⁶⁶

Alla kommuner ska tillhandahålla familjerådgivning. Familjerådgivningen erbjuder stöd och hjälp med samlevnadsproblem, främst till par. Kommunen ska se till att den familjerådgivningen de erbjuder har hög kvalitet, att rådgivarna har tillräcklig kompetens och att det är lätt för alla medborgare att få tillgång till den inom rimlig tid.⁶⁷

Investeringar i kunskap mäts som *Andel barn 1-5 år som går i förskola*. Förskolan har ett pedagogiskt uppdrag och kan även delvis kompensera för skillnader i förutsättningar mellan individer. Genom att gå i förskola förbättras möjligheterna för barns framtida delaktighet i skola och på arbetsmarknad. Investeringar i kunskap mäts även som *Andel med avslutad gymnasieskola 19-24 år*. Investeringar i ungas kompetens förbättrar gruppens framtida möjligheter och stärker det framtida humankapitalet. Som komplement till dessa kvantitativa mått mäts även *Genomsnittligt antal barn per årsarbetare i förskolan* liksom *Andel lärare i SFI med pedagogisk högskoleexamen*.

⁶³ Folkhälsomyndigheten och Sveriges Kommuner och Landsting (2019). Öppna jämförelser folkhälsa 2019.

⁶⁴ Ibid.

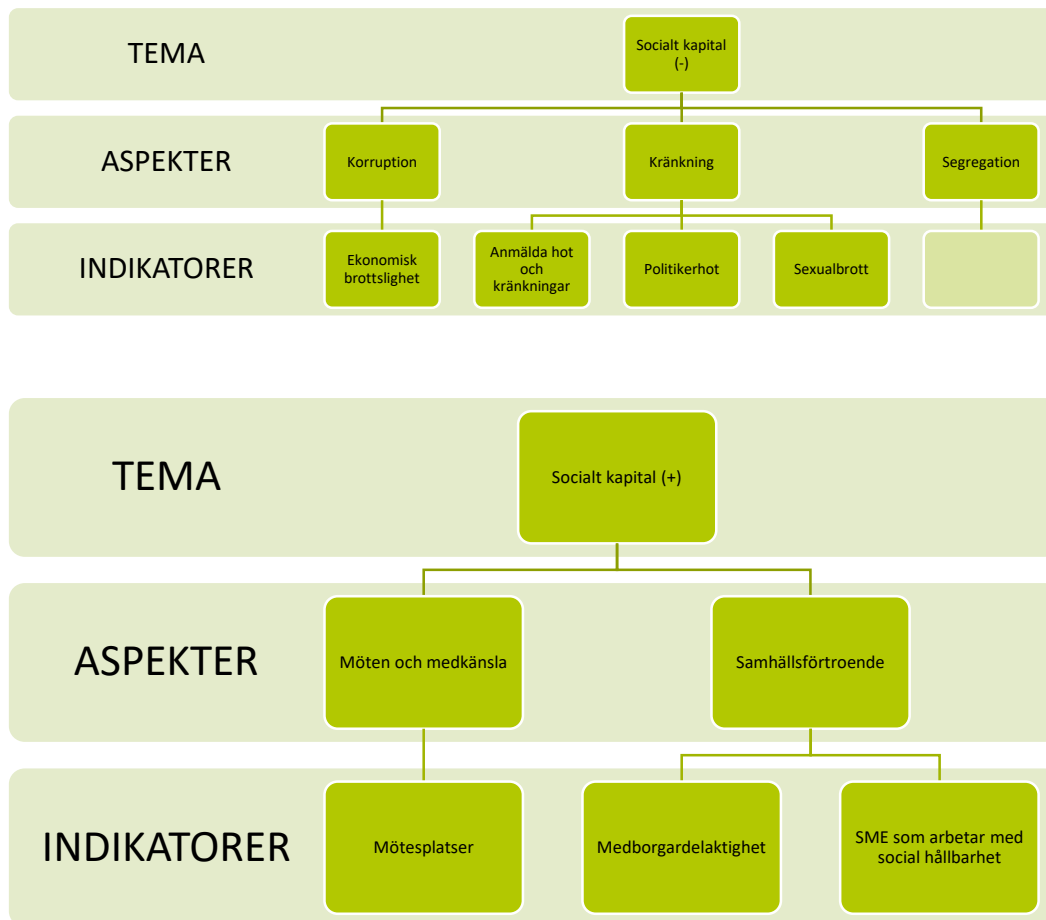
⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd. <https://www.mfof.se/familjeradgivning.html>

3.16 Framtidskapital 4: Socialt kapital

3.16.1 Aspekter på socialt kapital och människors livskvalitet i framtiden

Socialt kapital är de tillgångar i form av breda sociala nätverk med hög grad av socialt eller mellanmänniskt förtroende som finns mellan aktörer i samhället. Det sociala kapitalet har betydelse för livskvaliteten i dag, samtidigt som människors förtroende för det omgivande samhället har betydelse för barnens tillit i framtiden. Genom socialisationsprocessen i familjen och skolan, formar barnen sin bild av det omgivande samhället. Förtroende för andra, och förtroende för olika institutioner i dag, påverkar morgondagens sociala kapital.

Graden av tillit och förtroende mellan människor är kopplad till människors förtroende för myndigheter och andra institutioner. Väl fungerande institutioner som präglas av öppenhet, transparens och som inte diskriminerar, skapar trygghet och gör i förlängningen att det även finns tillit till andra i samhället. Korrupta institutioner innebär i stället en lägre grad av förtroende och tillit till andra. Korruption kan i en snäv betydelse innebära mutbrott, men kan i en vidare betydelse handla om att personer använder sin ställning för att gynna sig själv eller andra. I den bredare betydelsen handlar korruption om aktiviteter som skadar förtroendet för olika aktörer och myndigheter. Motpolen till korruption är en värdegrund där både offentlig och privat verksamhet genomsyras av integritet och öppenhet.^{68,69}

Aspekterna för socialt kapital visar på hur förtroendet för och mellan människor, påverkas i positiv och negativ riktning, respektive hur förtroendet för och mellan organisationer byggs upp och

⁶⁸ Rothstein och Kumlin (), *Demokrati, socialt kapital och förtroende*.

⁶⁹ Henriksson (2012), *Socialt kapital och tillit – trumf i Norden*, i Nordisk Administrativt Tidsskrift nr. 2/3/2012, 89.

monteras ned. Att bygga tillit i dag skapar det framtida sociala kapitalet.

Förtroende för det omgivande samhället är sammankopplat med flera teman för livskvalitet. Förtroende påverkas av möjligheterna till medborgarengagemang, av trygghet och säkerhet, av människors sociala nätverk och tillit till andra, samt av materiella förutsättningar och arbetsvillkor.

3.16.2 Urval av indikatorer

Minskning av det sociala kapitalet fångas via aspekterna *korruption och avtalsbrott, kränkning samt segregation*. **Korruption och avtalsbrott** mäts som *Anmälda ekonomiska brott per 100 000 invånare*. Ekonomisk brottslighet skadar förtroendet för och mellan företag. En grundförutsättning för samhället är att det går att lita på ingångna avtal.

Kränkningar tär på förtroendet för och mellan människor. Kränkningar mäts genom *Anmälda hot-, kränkings- och frihetsbrott* respektive *Anmälda sexualbrott per 100 000 invånare*. Alla brott minskar förtroendet för och mellan människor. Hot, kränkningar och sexualbrott är direkt kopplat till förtroendet mellan människor. Kränkningar fångas även in genom indikatorn *Andel politiker utsatta för hot, våld, trakasserier, skadegörelse och stöld*. För politiska uppdrag krävs tid och engagemang som ofta är ideellt. Det politiska uppdraget innebär att man arbetar för det gemensamma samhället. Att kunna engagera sig politiskt, utan att riskera att utsättas för hot, våld och trakasserier är en förutsättning för ett framtida demokratiskt samhälle.

Kränkningar föreslås också mätas genom *Mobbning*, en indikator som saknas i dag.

Segregation minskar det sociala kapitalet. Idag saknas dock en tillfredsställande indikator för att fånga denna aspekt. Vid översynen 2017 föreslogs att en lämplig indikator skulle vara *Fördelning av utrikes och inrikes födda mellan bostadsområde A, B och C*.

Investeringar i socialt kapital mäts via aspekterna *Möten och medkänsla* liksom **samhällsförtroende**. *Möten och medkänsla* mäts genom *Antal kronor investerade i bibliotek per invånare*. Genom att investera i mötesplatser är det möjligt att skapa förutsättningar för social delaktighet och ökat förtroende mellan människor.

Samhällsförtroende mäts genom *Medborgardelaktighet i form av antal grupper med sämre inflytande som involveras i medborgardialoger*. Genom att systematiskt öka möjligheterna för alla till inflytande stärks det sociala kapitalet. Förtroendet för och mellan organisationer mäts även som *Andel av SMF som arbetar med social hållbarhet*. Förtroende för organisationer omfattar även företag. Genom ett systematiskt arbete med social hållbarhet skapas förtroende för individer, andra företag och den egna arbetsplatsen/organisationen.

Främjande av samhällsförtroende föreslås också mätas genom *Förekomsten av ett granskande/juridiskt system*, en indikator som saknas i dag.

Vid översynen 2017 beslutades att ta bort indikatorn *Antal idrottsföreningar som fått LOK-stöd per 10 000 invånare* liksom *Andel av befolkningen som skänker mer än 2 000 kr per år till hjälporganisationer*.

4. Fortsatt arbete

En av utgångspunkterna för arbetet med BRP+ är att det är ett öppet verktyg som behöver fortsätta utvecklas och revideras allt eftersom kunskap och nya indikatorer utvecklas. Den första versionen av BRP+ presenterades 2016, en första revision genomfördes 2017. Detta dokument är resultatet av den senaste revisionen. Synpunkter på resonemang och specifika mätetal tas löpande emot och hanteras i kommande revisioner. Eventuella synpunkter kan meddelas Reglab eller Tillväxtverket.

Bilaga 1 Tabellöversikt teman, aspekter, indikatorer och källor

Livskvalitet

Tema	Aspekt	Indikator	Enhet	Källa
T1. Medborgarengagemang och demokratisk delaktighet				
	Demokratisk delaktighet	Andel som röstat i senaste kommunvalet	Andel	Kolada
	Engagemang i civilsamhället	Antal ledartillfällen som får LOK-stöd	Antal per 10 000 invånare	Kolada
	Upplevd delaktighet	Andel som upplever sig som delaktiga i samhället		Data saknas
T2. Trygghet och säkerhet				
	Olycks- och skaderisk	Antal personer med skador som kräver slutenvård	Antal per 100 000 invånare	Socialstyrelsen
		Antal trafikolyckor	Antal per 10 000 invånare	MSB (Myndigheten för samhällsskydd och beredskap)
	Utsatthet för brott	Utsatthet för egendomsbrott	Andel	BRÅ (Nationella trygghetsundersökningen)
		Utsatthet för våldsbrott (misshandel, hot och personrån)	Andel	BRÅ (Nationella trygghetsundersökningen)
	Samhälls- och naturkatastrofer			Data saknas
	Upplevd trygghet	Andel som upplever sig som trygga		Data saknas
T3. Miljökvalitet				
	Luft	Emissioner av PM2.5	ton/år	RUS/miljömålsdatabasen
	Kemikalier			Data saknas
	Buller			Data saknas
	Lokal miljö			Data saknas
	Upplevd miljökvalitet	Andel som är nöjda med miljöns kvalitet		Data saknas
T4: Tillgänglighet till tjänster				
	Närhet till tjänster/service	Tillgång till bredband med mer än 100Mbit/s	Andel av hushållen	PTS
		Tillgång till dagligvarubutik (kortare än 2 km till närmaste)	Andel av befolkningen	PIPOS
		Tillgång till grundskola (kortare än 2 km till närmaste)	Andel av befolkningen	PIPOS
		Tillgång till bibliotek (kortare än 2 km till närmaste)	Andel av befolkningen	Data saknas
	Trängsel och köer till tjänster/service	Patienter som får träffa läkare i primärvården inom 7 dagar	Andel av befolkningen	SKL (Väntetider i vården)
	Upplevd tillgänglighet till tjänster	Andel som upplever att de har god tillgänglighet till tjänster		Data saknas
T5: Inkomst och förmögenhet				
	Levnadsstandard	Barn i ekonomiskt utsatta hushåll	Andel	Folkhälsomyndigheten
		Nettoinkomst	Median	SCB
	Upplevd levnadsstandard	Andel som är nöjda med sin levnadsstandard		Data saknas
T6: Arbete och löner				
	Integration	Sysselsättningsgrad, födda utanför Europa	Andel sysselsatta, 20-64 år	SCB
	Löneklyftor	Kvinnors andel av lönesumman (arbetskommun)	Andel	SCB
	Matchning	Andel av arbetskraften som arbetar i yrke som motsvarar deras kompetens (matchningsgrad)	Andel	SCB genom Tillväxtverket
	Tillgång till arbete	Arbetslöshet	Andel av arbetskraften	SCB genom Tillväxtverket
	Upplevda arbetsvillkor	Andel som är nöjda med arbetsvillkor		Data saknas

T7: Bostad				
Yta (trångboddhet)	Genomsnittlig bostadsyta per person i hyresrätt (flerbostadshus)	Kvadratmeter	SCB	
Kostnad	Bostadskostnadens andel av disponibel inkomst		Data saknas	
Utbud	Tillgängligt bostadsutbud		Data saknas	
Upplevda bostadsvillkor	Andel invånare som är nöjda med sitt boende		Data saknas	
T8: Balans arbete-fritid				
Arbetet påverkar livet utanför	Långa arbetstider (saknas indikatorer)		Data saknas	
Livet utanför påverkar arbetet	Närstående med sjukdom (saknas indikatorer)		Data saknas	
Upplevd balans arbete-fritid	Andel som är nöjda med balansen arbete och fritid		Data saknas	
T9. Hälsa				
Allmänt hälsoläge	Återstående förväntad medellivslängd vid födsel, kvinnor	År	Folkhälsomyndigheten	
	Återstående förväntad medellivslängd vid födsel, män	År	Folkhälsomyndigheten	
Sjukdomar	Andel med dålig tandhälsa	Andel (självrapporterat)	Folkhälsomyndigheten	
	Nedsatt psykiskt välbefinnande	Andel	Folkhälsomyndigheten	
	Cancer	Åldersstandardiserat per 100k	Socialstyrelsen	
	Hjärtinfarkter	Åldersstandardiserat per 100k	Socialstyrelsen	
Upplevd hälsa	Andel som mår bra		Data saknas	
T10. Utbildning och kompetens				
Kompetens	Genomsnittlig arbetserfarenhet	Andel av befolkningen, 30-39 år	Data saknas	
Formell utbildning	Högskoleutbildning	Andel av befolkningen, 30-39 år	SCB	
Upplevd kompetens	Andel som upplever att ens kompetens tas tillvara		Data saknas	
T11. Sociala relationer				
Utanförskap	Lågt socialt deltagande	Andel	Folkhälsomyndigheten	
	Unga som varken arbetar eller studerar 16-24 år (UVAS)	Andel	UVAS (Temagruppen Unga i arbetslivet)	
Upplevda sociala relationer	Andel som är nöjda med sitt sociala nätverk		Data saknas	
T12: Individuellt välbefinnande				
Upplevd livskvalitet	I vilken utsträckning är du överlag nöjd med ditt liv (boende, arbete, fritid, familj och vänner)? (saknas indikatorer)		Data saknas	
Känsla av lycka	I vilken utsträckning upplever du (just nu) en känsla av lycka? (saknas indikatorer)		Data saknas	
Mål och mening med livet	I vilken utsträckning upplever du att ditt liv har mål och mening? (saknas indikatorer)		Data saknas	

Hållbarhet över tid

Tema	Aspekt	Indikator	Enhet	Källa
F1. Naturkapital (-)				
	Påverkan på det levande	Emissioner av arsenik (as)	Ton/år	RUS/miljömålsdatabasen
		Emissioner av Kadmium	Ton/år	RUS/miljömålsdatabasen
		Emissioner av nickel	Ton/år	RUS/miljömålsdatabasen
	Påverkan på luft (lokalt och globalt)	Emissioner av Benso(a)pyren	Ton/år	RUS/miljömålsdatabasen
		Emissioner av Kolmonoxid (CO)	Ton/år	RUS/miljömålsdatabasen
		Emissioner av kväveoxider	Ton/år	RUS/miljömålsdatabasen
		Emissioner av PM10 (partiklar <10 mikrom)	Ton/år	RUS/miljömålsdatabasen
	Påverkan på marken	Bruten ballast	Ton per capita	SGU (Sveriges geologiska undersökning)
	Påverkan på vatten			Data saknas
F1. Naturkapital (+)				
	Resursanvändning	Resursproduktivitet	PPS/kg	Eurostat
	Återbruk	Avfall till återvinning	Andel	Kolada
	Skyddade naturresurser	Skyddad landareal	Andel av landareal	SCB
		Skyddad sötvattensareal	Andel av sötvattensareal	SCB
F2. Ekonomiskt kapital (-)				
	Värdeförstörelse	Resultaträkning kommun	kr/invånare, löpande priser	SCB
		Rivningar av lägenheter i flerbostadshus, medelvärde 2000-2016	Antal/capita	SCB
	Skuldbörda	Samlad skuldkvot för bolån	Medelvärde skuldkvot hushåll	SCB/Riksbanken
F2. Ekonomiskt kapital (+)				
	Investeringar i FoU	FoU-utgifter företag	kr/inv	SCB
		FoU-utgifter universitet, stat, landsting	kr/inv	SCB
	Investeringar i finansiella tillgångar	Kapitalinkomst 30-64 år	kr/inv	SCB
		Pensionssparande 20-64 år, kr/inv (ej privat)	kr/inv	SCB
	Investeringar i fysiska tillgångar	Bygginvesteringar	kr/inv	SCB
		Fasta bruttoinvesteringar	kr/inv	SCB
	Investeringar i miljö	Industrins miljöskyddsinvesteringar	kr/inv	SCB
F3. Humankapital (-)				
	Förlorad kunskap och kompetens	Arbetsskador	Antal per 100 000 sysselsatta	Arbetsmiljöverket
		Själv mord (åldersstandardiserat)	Per 100 000 invånare (åldersstandardiserat)	Socialstyrelsen (dödsorsaksstatistik)
		Utan arbete mer än 12 månader	Andel av befolkningen, 16-64 år	Arbetsförmedlingen
		Utan arbete mer än 24 månader	Andel av befolkningen, 16-64 år	Arbetsförmedlingen
	Hälsorisker	Riskkonsumenter av alkohol	Andel	Folkhälsomyndigheten
		Röker dagligen	Andel	Folkhälsomyndigheten
		Fallolyckor (invånare 65+ vårdade)	Antal per 100 000 inv. (åldersstandardiserat)	Folkhälsomyndigheten
F3. Humankapital (+)				
	Investeringar i hälsa	Fysisk aktivitet minst 30 min/dag	Andel	Folkhälsomyndigheten
		MPR-vaccinerade barn 3 år	Andel	Kolada

Investeringar i kunskap	Äter rekommenderat intag av frukt och grönt	Andel	Folkhälsomyndigheten
	Antal personer som besökte familjerådgivningen för samtal	Antal per 1000 invånare, 18-69 år	Socialstyrelsen
	Barn som går i förskola	Andel	Skolverket
	Avslutat gymnasieskola	Andel av befolkningen 19-24 år	SCV
	Inskrivna barn per årsarbetare i förskolan	Barn per årsarbetare	Kolada
	Lärare i SFI med pedagogisk högskoleexamen	Andel	Kolada
F4. Socialt kapital (-)			
Korruption och avtalsbrott	Ekonomisk brottslighet, anmälda brott	Antal per 100 000 invånare	BRÅ
Kränkning	Hot-, kränkings- och frihetsbrott, anmälda brott	Antal per 100 000 invånare	BRÅ
	Politiker utsatta för hot, våld, trakasserier, skadegörelse och stöld	Andel	BRÅ
	Sexualbrott, anmälda brott	Antal per 100 000 invånare	BRÅ
Mobbning			Data saknas
Segregation			Data saknas
F4. Socialt kapital (+)			
Möten och medkänsla	Mötesplatser, tillgång till bibliotek	Kostnader och investeringar, kr/invånare	SCB
Samhällsförtroende	Medborgardeltaktighet, antal grupper som nås (unga, äldre, utländsk bakgrund, nationella minoriteter, funktionsnedsättning)	Antal grupper	SCB
	Social hållbarhet i företag (SME som arbetar med social hållbarhet)	Andel	Tillväxtverket